

Специјални суд за Косово и транзициона правда:

Перцепције о СВК на Косову и потреба за свеобухватним приступом транзиционој правди

inTegra

PAX

www.paxforpeace.nl

КОЛОФОН

Публикација ПАКС (PAX) и ИНТЕГРА (INTEGRA)

Аутор: Кателијне Шенкел (Kathelijne Schenkel)

Превод на српски језик: Јована Радосављевић

Марта 2021

Насловна фотографија: «Светла у ходнику», Е. Панчи (Pançi), Unsplash.com

Изглед: Het IJzeren Gordijn

Захвалнице

Аутор се захваљује Куштриму Колићију (Kushtrim Koliqi) на организовању истраживања о перцепцијама са УБО консултантским услугама (UBO Consultancy) и пружању корисних увида и размишљања о извештају. Повратне информације др. Ѓима Високе (Gëzim Visoka) су такође биле веома корисне и важне. Такође се захваљујемо Диону ван ден Бергу (Dion van den Berg) на томе што је прегледао текст, и госпођи Роси-Селам Реусинг (Rosi-Selam Reusing), приправници у ПАКС-у, за пружање првостепене анализе академских и медијских чланака. Искрену захвалност исказујемо такође и свим појединцима који су учествовали у и дали своје увиде у истраживању о перцепцијама.

ПАКС

ПАКС сарађује са посвећеним грађанима и партнерима на заштити цивила од ратних дејстава, заустављању оружаног насиља и изградњи праведног мира. ПАКС послује независно од политичких интереса.

3501 ДХ, 19318 Утрехт, Холандија

info@paxforpeace.nl

www.paxforpeace.nl

ИНТЕГРА

Мисија Интегре је да помогне развој Косова, посебно у контексту људских права и интеграције кроз промоцију прича и искустава маргинализованих заједница, доприносећи на тај начин процесима демократије, изградње поверења и суживота.

<https://ngo-integra.org/index.html>

Преводе ове публикације (на албански и српски) обезбедила је ИНТЕГРА, кроз грант из Фонда браће Рокфелер

Специјални суд за Косово и транзициона правда:

Перцепције о СВК на Косову и потреба за свеобухватним
приступом транзиционој правди

Скраћенице

АБК	Алијанса за будућност Косова
ИМС	Информативна мрежа суда
ССП	Суочавање с прошлошћу
ЕУ	Европска унија
ЕУЛЕКС	Мисија владавине права Европске уније на Косову
МКСЈ	Међународни кривични суд за бившу Југославију
ОВК	Ослободилачка војска Косова
СВК	Специјализована већа Косова (СВ и СТ)
КФОР	Косовске снаге; Међународне безбедносне/мировне снаге на Косову које предводи НАТО
ДСК	Демократски савез Косова
НАТО	Северноатлантски пакт
ДПК	Демократска партија Косова
СВ	Специјализована већа
СТ	Специјализовано тужилаштво
СТРК	Специјално тужилаштво Републике Косово
СИРГ	Специјална истражна радна група ЕУ
ТП	Транзициона правда
САД	Сједињене Америчке Државе
УНМИК	Мисија привремене управе Уједињених нација на Косову

Садржај

Скраћенице	4
Сажетак	6
1. Увод	8
2. Настанак, изазови и развој догађаја у вези са Специјалним судом за Косово	11
2.1 Рат на Косову и процесуирање ратних злочина	11
2.2 Отвореност СВК-а за јавност	19
2.3 Нова фаза: јавне оптужнице СВК	20
3. Налази истраживања о перцепцији СВК 2020	28
3.1 Упознатост јавности са СВК и даље на ниском нивоу	29
3.2 Јавно подржава процесуирање тешких кривичних дела, али СВК неправедан	32
3.3 Уверење да СВК може да задовољи правду на ниском нивоу	35
4. Закључци и препоруке	41
Анекс 1: Истраживање о перцепцији јавности 2020	44
Анекс 2: Табеле са подацима из истраживања о перцепцији јавности	48

Сажетак

Специјализована већа Косова и Канцеларија Специјалног тужиоца ('Специјални суд за Косово'), успостављени 2015. године, најновији су механизам за пресуђивање ратним злочинима и злочинима против човечности у вези са ратом на Косову 1998-1999. Већина напора за суочавање са ратном прошлoшћу на Косову усредсређена је на гоњење одговорних за ратне злочине, без много улагања у друге механизме транзиционе правде који подстичу друштво да крене ка мирнијој будућности. Претходни међународни судови и домаћи судови и на Косову и у Србији успели су да процесуирају релативно мали број тешких кривичних дела. Као резултат тога, они нису оправдали очекивања многих жртава и нису много учинили да међу грађанима врате поверење у правду. Још горе, и на Косову и у Србији, осумњичени који су ослобођени или осуђени починиоци сматрају се херојима, а многи су успели да остану или да се врате на позиције политичке моћи. На обе стране, политички националистички дискурс у великој је мери уоквирен овом ратном прошлoшћу који дефинише ексклузивне наративе о жртвама и починиоцима.

Специјални суд за Косово је створен као одговор на озбиљне наводе да је руководство бивше Ослободилачке војске Косова (ОВК), од којих се већина почела бавити политиком од завршетка рата, било умешано у озбиљне злочине над Србима, другим мањинама и противницима из албанске заједнице. СВК функционише у оквиру косовског правосудног система, али укључује међународно хуманитарно право и делује потпуно независно. Одлука о успостављању овог одвојеног хибридног правосудног ентитета била је предмет многих критика и није разматрана само из правне перспективе и перспективе људских права, већ и из политичке: са Косовом на листи за приступање ЕУ, ЕУ је морала да подржи истрагу ових озбиљних навода, јер су ранији механизми владавине права, које је подржала ЕУ на Косову, избегавали су да "лове крупну рибу". Наводни злочини заслужују да буду кривично истражени и процесуирани како би жртве добиле задовољење правде. Међутим, дизајн СВК-а није успешан по једном важном питању: он се бави само злочинима које је наводно починила једна страна у сукобу. Ограничени мандат да гони само злочине повезане са ОВК главна је препрека да СВК буде прихваћен од стране ширег дела косовског друштва.

После релативно тихих година од 2015. године, нова фаза за СВК започела је 2020. године када су најављене прве оптужнице. Да би тестирали јавно мњење на Косову о СВК-у, ПАКС и Интегра су покренули истраживање перцепције јавности у септембру 2020. године и упоредили налазе са истраживањем перцепције из 2017. годину, које је наишло на мало разумевања о СВК у јавности. Подаци за 2020. године показују да на Косову још увек постоји ограничено разумевање мандата СВК-а. Косовски Албанци имају мање поверења него раније да СВК може да доведе до задовољења правде, док је међу косовским Србима поверење порасло. Ово би могло бити повезано са утицајем етно-националистичког дискурса око сазивања СВК-а 2019. и 2020. године, при чему већина косовских Албанаца сматра да је мандат СВК-а неправедан, док га многи косовски Срби и остале невећинске заједнице сматрају поштеним. Изражене разлике у поверењу указују на вероватноћу да ће различите етничке групе различито гледати на резултате рада СВК-а.

Главни аргумент овог извештаја је да је претежни фокус на суђењима за ратне злочине ради суочавања са насилном прошлoшћу на Косову мало учинио за суочавање с прошлoшћу на друштвеном нивоу и путу

ка мирном, инклузивном и напредном друштву. Недостајало је улагања у друге важне аспекте, као што су: тражење истине и документовање, комеморација, репарације и надокнаде, као и препознавање и подршка свим жртвама и преживелим у сукобу без обзира на њихов идентитет и статус. Све ове димензије транзиционе правде треба да се реше саме по себи како би се помогло косовском друштву да се креће ка мирнијој будућности. Својим делимичним мандатом, СВК неће много допринети овом циљу, осим потенцијалног уклањања одређених политичких лидера из система. Да ли СВК може позитивно допринети у ширем смислу, поред пружања мере правде за жртве, зависиће од начина на који ће се тумачити њихов мандат и судски поступци у контексту поларизоване политике која их окружује. У светлу тренутног поступка СВК-а, крајње је време да влада Косова и њене међународне присталице уложе у свеобухватан приступ суочавању са прошлошћу. Завршно поглавље овог извештаја пружа препоруке различитим заинтересованим странама, од којих су најважније:

СПЕЦИЈАЛИЗОВАНА ВЕЋА КОСОВА треба да интензивирају свој програм информисања и јавног дијалога на Косову, Србији и у другим земљама западног Балкана; размотре поновно успостављање сталног присуства Специјализованих већа на Косову; осигурају благовремене и ефикасне оптужнице, суђења и пресуде у потпуности у складу са важећим законима; и избегавају сваку сумњу у политички утицај или предрасуде у вези са одлукама и поступцима СВК-а.

ВЛАДА КОСОВА треба да преузме одговорност за СВК као дела косовског правног система и да у потпуности сарађује како би се осигурала правда према жртвама; покаже искрену посвећеност захтеву Европске комисије да развије свеобухватну стратегију за транзициону правду као део процеса приступања ЕУ, улагањем у промишљену инфраструктуру за суочавање с прошлошћу (И4ССП) на Косову која подразумева примат приступа усредсређеног на жртве и преживеле, већу родну равноправност и осетљивост, и деетнизацију, деполитизацију и деперсонализацију иницијатива за суочавање са прошлошћу. Такође би требало да успостави парламентарни одбор за суочавање са прошлошћу са функцијом праћења и извештавања о напретку владе.

ЕУ И КЉУЧНИ АКТЕРИ НА КОСОВУ треба да подрже снажне и свеобухватне напоре за суочавање са прошлошћу на Косову улагањем политичких, бирократских и финансијских ресурса у промовисање националног оквира за суочавање са прошлошћу, како би Косово могло да испуни захтеве Европске комисије; изричито прати напредак Косова и Србије у суочавању са прошлошћу и инклузивну праксу транзиционе правде, као део њиховог процеса приступања ЕУ. Такође, дијалог за нормализацију односа између Србије и Косова који подржава ЕУ мора да се бави хитним и нерешеним питањима суочавања са прошлошћу.

ЦИВИЛНО ДРУШТВО НА КОСОВУ треба да настави да сарађује са теренским тимом СВК-а како би се постигла транспарентна и коректна комуникација и доступност информација ширем косовском друштву; и да заједно ради, у коалицији, на унапређивању грађанске и инклузивне националне стратегије за транзициону правду на Косову, кроз ангажовање разних заједница жртава, заједничко лобирање према влади и међународним актерима, као и улагање у кампање које се боре против националистичких и искључивих наратива.

1. Увод

Специјализована већа Косова и Канцеларија Специјалног тужиоца, познате и као Специјални суд за Косово основани су 2015. године ради пресуђивања у случају одређеног броја наводних злочина које су починили припадници Ослободилачке војске Косова (ОВК) током и непосредно након насилног сукоба на Косову од 1998. до 1999. Године. Суд функционише према косовским законима, али се налази у Хагу, у Холандији, и у њему ради искључиво међународно особље. Специјални суд за Косово (ССК), је контроверзан на Косову: док се многи људи на Косову залажу за правду у вези са ратним злочинима и злочинима против човечности, конкретни мандат суда да кривично гони наводне злочине које је починила једна страна у рату на Косову се доживљава као нефер и пристрасан, посебно од стране косовских Албанаца. Иако је основни циљ ССК-а пружање правде у случајевима тешких кривичних дела по највишим стандардима, његов рад такође има шири друштвени утицај.

ПАКС и Организација за борбу против некажњивости (Impunity Watch) објавили су 2017. студију у којој се процењује потенцијални утицај Специјалног суда за Косово.¹ Заснована је на свеобухватној анализи друштвеног и политичког контекста и позиција кључних заинтересованих страна ради утврђивања потенцијалног утицаја Специјалног суда на друштво и за осмишљавање стратегије његовог ублажавања. Студија је открила да би рад ССК-а могао бити озбиљно поткопан ограниченим разумевањем од стране јавности и значајним политичким оспоравањем на Косову. Кључна порука из те студије гласила је: „Иако Специјални суд има за циљ да починиоци наводних злочина одговарају, потенцијални ризици овог процеса могу се ублажити само ако косовске и међународне заинтересоване стране предузму приступ који укључује целокупно друштво у транзиционој правди и суочавању са прошлошћу. [...] Само са свеобухватном и обновљеном посвећеношћу свих локалних, широк регионалних и међународних заинтересованих страна, нежељени утицаји Специјалног суда се могу ублажити и може се максимализовати потенцијал ове институције за промоцију позитивних друштвених промена“ (стр.9 /10) .

Паралелно са тим извештајем, ПАКС, ИНТЕГРА, Организација за борбу против некажњивости и Центар за мир и толеранцију објавили су свеобухватно истраживање перцепције јавности у 2017. години како би добили увид у познавање, мишљења и очекивања грађана од Специјалног суда на Косову². У то време, ССК је постојао скоро две године и процеси припреме су били у току. Истраживање је показало да је свест јавности о ССК-у на Косову ниска, да су дезинформације широко распрострањене и да је мали број људи веровао да би ССК могао да заштити сведоке и обезбеди правду за жртве. Дате су препоруке различитим заинтересованим странама, укључујући и то да ССК треба да започне ефикасан, на доказима заснован и циљани програм информисања косовске јавности, посебно прилагођен припадницима различитих заједница на Косову, поред успостављања значајног присуства у јавном животу Косова, како би се постигла видљивост и двосмерна комуникација ради побољшања разумевања и сузбијања дезинформација. Будући да је суд за ратне злочине само један - важан, али ограничен - механизам за суочавање с прошлошћу, Влада Косова

1 Висока, Ђзим (Visoka, Gëzim), 'Assessing the potential impact of the Kosovo Specialist Court', центембар 2017, PAX & Impunity Watch: <https://www.paxforpeace.nl/publications/all-publications/assessing-the-potential-impact-of-the-kosovo-specialist-court>

2 Ворен и други (Warren M.J et al.), 'Public perception of the Kosovo Specialist Court: Risks and Opportunities', центембар 2017, PAX, Impunity Watch, INTEGRA & CPT: <https://ngo-integra.org/publication/Public%20perception%20of%20the%20Kosovo%20Specialist%20Court.pdf>

је позвана да уложи политичке, бирократске и финансијске ресурсе у промоцију националног оквира за бављење наслеђем ратне прошлости потребног за свеобухватније суочавање са прошлошћу и за адресирање ширих брига и потреба погођених заједница .

Ново поглавље јавног функционисања ССК-а започело је када су прве оптужнице поднете Претпретресним већима у априлу 2020. године, а накнадне потврде или (делимичне) потврде коначно се очекују до краја октобра 2020. Упркос овој новој фази, ПАКС и ИНТЕГРА су спровели још једну анкету о перцепцији јавности у септембру 2020. године, да би се разумела тренутна перцепција и разумевање ССК-а у косовској јавности. Пажња је посвећена и осталим дешавањима на Косову у вези са иницијативама за транзициону правду. Слично претходном истраживању спроведеном 2017. године, испитује се шири политички и социјални контекст суочавања са прошлошћу на Косову. Основни циљ ове студије је да преиспита улогу коју ССК игра у ширем друштвеном контексту и њене импликације на транзициону правду и позитивну друштвену трансформацију на Косову.

ТРАНСИЦИОНА ПРАВДА

Транзициона правда односи се на скуп принципа и механизма за суочавање с прошлошћу насиља и грубих кршења људских права великих размера. То је свеобухватан појам који обухвата више парадигми. Транзициона правда је обично подељена на четири свеобухватна стуба: Право на правду/одговорност; Право на истину/тражење истине; Право на репарацију/социо-економска правда; и гаранције непонављања/институционалне и структурне реформе.³ Крајњи, дугорочни циљеви процеса транзиционе правде укључују трансформацију сукоба, спречавање његовог понављања и помирење. Често се појам транзициона правда уско посматра као да је усмерена на ретрибутивну правду за тешка кривична дела. Иако је ово често веома важна компонента суочавања са насиљем великих размера, она може само у релативно малој мери да обезбеди правду за жртве и свакако није довољна да трансформише друштво и постигне одрживи мир.

Важно је напоменути да међународни суд попут ССК-а функционише првенствено као правосудна институција и не може се директно бавити ширим друштвеним импликацијама, осим што осигурава да правда буде остварена правним поступком и да се пронађу одговорни за тешке злочине. Функционисање кривичних истрага и накнадних суђења требало би да се одвијају у складу са законом, одвојено од политике или шире друштвене динамике. Међутим, успостављање ССК-а је - поред правних разлога - било и политичка одлука, и његов рад и резултати су склони производњи непосредних и далекосежних последица по косовско друштво.

Током протекле двадесет и једне године, било је иницијатива и механизма који су развијени у циљу бављења наслеђем рата. Неколико организација цивилног друштва бавило се документацијом, праћењем

³ За детаљнији опис концепта транзиционе правде, односно суочавања са прошлошћу видети извештај Swisspeace; ,02/2016: <https://www.swisspeace.ch/publications/essentials/a-conceptual-framework-for-dealing-with-the-past> and 04/2017: <https://www.swisspeace.ch/publications/essentials/from-transitional-justice-to-dealing-with-the-past-the-role-of-norms-in-international-peace-mediation>

суђења за ратне злочине, пружањем подршке групама жртава, размењивањем разноликих наратива из рата, промовисањем права жртава и изградњом мира. Међутим, већина њих није била на нивоу који је утицао на шире друштво. Нажалост, иницијатива за регионалну комисију за истину (РЕКОМ) је застала. Највећи институционални ангажман на Косову је било успостављање Међуминистарске радне групе за суочавање с прошлошћу и помирење 2012. године, која је неуспешно окончана четири године касније. Бивши председник Тачи покренуо је и идеју о успостављању Комисије за истину и помирење (КИП) за Косово 2017. године, када је већ био на списку осумњичених ССК-а. Припремни тим за успостављање КИП-а добро је напредовао, мада се суочио са неповерењем због свог покровитеља⁴. „Поред недостатка координације и усаглашавања, политизације и персонализације од стране политичких лидера, што је најважније нису успели да обезбеде адекватно представљање и укључивање погођених заједница (жртава и преживелих у сукобу)“.⁵

У том контексту, из налаза ове студије може се закључити да без ширег улагања у транзициону правду и суочавање са прошлошћу на Косову, ССК ризикује да буде схваћен као једини механизам за суочавање са насиљем на Косову засењујући друге важне случајеве, завештања и нерешена ратна питања која имају једнако важну улогу за косовско друштво.

МЕТОДОЛОГИЈА

Подаци представљени у овом извештају засновани су на деск-топ истраживању и анкетирању грађана Косова. Деск-топ истраживање обухвата анализу академских чланака, медијских чланака и јавних изјава о ССК-у или у вези са ССК-ом од 2015. године. Истраживање перцепција спроведено је средином септембра 2020. године, користећи „омнибус анкету“ УБО консултантске фирме.⁶ Ово је врста периодичног истраживања посвећеног прикупљању информација о различитим темама, чији је део био и анкета о перцепцијама ССК-а, кроз заједничко свеобухватно истраживање. Она се примењује у свих 38 општина на Косову и обухвата укупно 1.065 косовских грађана старијих од 18 година. Подељено је у три подузорка: 815 интервјуа са косовским-Албанцима, 150 интервјуа са косовским Србима и 100 интервјуа са припадницима других заједница (несрпским мањинама). Узорак је пондерисан за последње две групе како би се омогућило поузданије анализирање података унутар етничких група. Узорак се пондерује на одговарајући начин пре него што се изврши анализа како би се одразила етничка структура Косова. И док овај метод пружа поуздане податке о перцепцији међу грађанима Косова, перцепција Косовара који живе у иностранству није била део анкете. Пре него што је упитник употребљен, тестиран је на терену како би се идентификовали логички и проблеми са садржајем. Истраживање о перцепцијама Специјалног суда за Косово представља прилагођену верзију истраживања из 2017. године. По завршетку прикупљања података на терену, подаци су извезени у програм за статистичку анализу (SPSS) ради сређивања, кодирања и анализе.

ОПСЕГ ИЗВЕШТАЈА

Извештај најпре даје позадину настанка ССК-а, дискутује о критикама на рачун ове институције и фокусира се на недавне развоје догађаја. Затим су представљени налази из истраживања о перцепцији ССК-а из 2020. , а на крају се изводе закључци и формулишу препоруке за различите заинтересоване стране.

4 Интегра и Нова друштвена иницијатива (НСИ), „Истраживање перцепције јавности и јавни дијалог о будућој Комисији за истину и помирење (КИП) Косова“, 2020.; <https://kosovotrustbuilding.com/en/stories/362>

5 Висока, Гезим и Бесарт Љуми (Visoka, Gëzim; Lumi, Besart), „Демократизација транзиционе правде: ка промишљеној инфраструктури за ССП на Косову“, ПАКС, Интегра и НСИ (јун 2020.); <https://www.paxforpeace.nl/publications/all-publications/democratizing-transitional-justice-in-kosovo>

6 За више информација: <http://www.uboconsulting.com/omnibus.html>

2. Настанак, изазови и развој догађаја у вези са Специјалним судом за Косово

2.1 Рат на Косову и процесуирање ратних злочина

Рат на Косову је био последња насилна епизода распада бивше Југославије. Косовски рат почео је 20. марта 1998. године офанзивом српске/југословенске војске⁷ против Ослободилачке војске Косова (ОВК). Рату је претходио много дужи период растућих тензија између Албанаца и Срба на Косову због структурне дискриминације албанског становништва, посебно од 1989. године. У међувремену се ОВК развила од ситних, изолованих герилских група из касних 1980-их у оружани покрет средином 1990-их. ОВК није следила пример ненасилног отпора против српске доминације и дискриминације Ибрахима Ругове, политичког лидера Демократског савеза Косова (ДСК) и председника паралелног државног апарата Косова у то време. Рат на Косову је трајао до јуна 1999. године, када су Кумановским споразумом окончана ратна дејства⁸. Овај споразум није био мировни споразум између главних противника Србије и ОВК, већ војни споразум потписан између НАТО-ових Међународних безбедносних снага (КФОР) и влада Савезне Републике Југославије и Републике Србије, којим је окончано НАТО бомбардовање Србије и отворен пут за успостављање администрације УН-а на Косову. Као резултат рата, 80 одсто целокупног становништва на Косову и 90 одсто косовских Албанаца расељено је из својих домова; више од 863.000 етничких Албанаца избегло је са Косова⁹. Српске снаге починиле су бројне масакре широм Косова, а уништавање цивилне имовине од стране снага југословенске владе и српских трупа било је широко распрострањено. Током рата је и ОВК такође починила озбиљно насиље,

⁷ Косово је унутар Федеративне Југославије (1942-1992) имало статус аутономне покрајине, тачније аутономне покрајине Косово и Метохија унутар републике Србије до 1989. када је Милошевић укинуо статус аутономије у склопу ширег плана да Србија преузме пуно право над Косовом.

⁸ За детаљан опис злочина које су током рата на Косову починиле снаге српске и југословенске владе, Ослободилачка војска Косова и НАТО, погледајте: Human Rights Watch, 'Under Orders: War Crimes in Kosovo', 2001: <https://www.hrw.org/reports/2001/kosovo/>

⁹ HRW (2001)

укључујући убиства, отмице и протеривање српских цивила или Албанаца који су сматрани сарадницима југословенске државе. Више од 220.000 Срба избегло је са Косова током и непосредно после рата.¹⁰ Укупно, 13,535 особа је убијено или нестало између марта 1998. и краја 2000. године; међу њима 10.812 Албанаца, 2.197 Срба и 526 припадника других етничких заједница (Рома, Ашкалија, Египћана, Бошњака итд.), од којих су већина цивили.¹¹ Непосредно после рата, почињена су и друга озбиљна кршења људских права, посебно одмазде од стране ОВК према особама које су видели као колабораторе или политичке противнике. Непосредно након рата, између 10. јуна и 31. децембра 1999. године, убијено је 1.306 лица; 715 Срба, 318 Албанаца и 273 припадника других етничких заједница.¹² Наводи о отмицама и наводним притворним центрима на северу Албаније којима је управљала ОВК појавили су се већ априла 1999.¹³

Након завршетка рата на Косову, Косово је постало фактички протекторат под Мисијом привремене управе Уједињених нација на Косову (УНМИК), са мандатом привремене управе, хуманитарне помоћи, обнове и изградње државе. Године 2002., након победе ДСК на изборима, Ибрахим Ругова је изабран за председника. Током периода од више година након 1999. тензије између различитих фракција косовских Албанаца претворене су у унутар-етничке сукобе између ривалских политичких фракција. Поред ДСК-а, главне странке су биле оне које су се развиле из ОВК; Демократска партија Косова (ДПК) коју је дужи временски период предводио Хашим Тачи (Hashim Thaçi); Алијанса за будућност Косова (АБК), на челу са Рамушом Харадинајем (Ramush Haradinaj), и Социјалдемократска иницијатива (НИСМА), коју су формирали Фатмир Љимај (Fatmir Limaj) и Јакуп Краснићи (Jakup Krasniqi).¹⁴ Године 2008. на челу са председником Фатмиром Сејдију (Fatmir Sejdiu) и премијером Хашимом Тачијем, Косово је прогласило независност од Србије, чин који је признало 113 од 193 чланице УН.¹⁵

Међународни кривични суд за бившу Југославију (МКСЈ) основан 1993. године како би се процесуирала тешка кривична дела почињена током југословенских ратова (1991 -1999) радио је до 2017.¹⁶ Између 2007. и 2014. године МКСЈ је такође процесуирао тешке злочине почињене на Косову; укупно два случаја против југословенских /српских снага и политичара (осам појединаца; пет осуђених) и два случаја против високих команданата ОВК (шест појединаца; један осуђен).¹⁷ Као што је случај са свим ратним злочинима и другим тешким кривичним делима, истражне радње и суђења су трајали дуго. Поступци пред МКСЈ-ом утврдили су мноштво чињеница о југословенским ратовима, осудили високорангиране починиоце, пружили један ниво правде појединим жртвама и широко су препознати по својој улози у унапређивању међународне правде. Ипак, чак и у очима правних стручњака који су били директно укључени у рад МКСЈ „супротно надањима, то није променило постојеће нарative у вези са сукобом из 1990-их, често засноване на

10 Ibid

11 Фонд за хуманитарно право (ФХП), *Косовска књига памћења*, Приштина, 2011; <http://www.kosovomemorybook.org>

12 Ibid

13 Видети: ОЕБС Косово Мисија за верификацију, Human Rights in Kosovo: As Seen, As Told. Volume I, October 1998 - June 1999; <https://www.osce.org/odihr/17772> , и Human Rights in Kosovo: As Seen, As Told. Volume II, 14 June - 31 October 1999, (5. новембар 1999); <https://www.osce.org/kosovo/17781> ; Human Rights Watch (2001); Balkan Insight: <https://balkaninsight.com/2009/04/16/unlocking-the-dark-secrets-of-the-klan-camps/> и Balkan Insight, 'Kosovo Organ-Trafficking: How the Claims were Exposed', 4. септембар 2015: <https://balkaninsight.com/2015/09/04/kosovo-organ-trafficking-how-the-claims-were-exposed-09-04-2015-1/>

14 Covey, J., Dziedzic, M. и Hawley, L. (Eds.), *The Quest for Viable Peace: International intervention and Strategies for Conflict Transformation*, USIP, 2005: <https://www.usip.org/publications/2005/05/quest-viable-peace#:~:text=As%20the%20editors%20of%20this,means%20for%20continued%20violent%20conflict>

15 Тачан број земаља чланица УН које су признале независност Косова је ствар расправе у 2020. (тврдње различитих страна се крећу од 100 до 166) због тога што су неке од њих повукле ту одлуку, премда је правни статус такве одлуке нејасан; <https://www.polgeonow.com/2020/09/which-countries-recognize-kosovo-independence.html>

16 Након 2017. активне случајеве МКСЈ преузео је Међународни резидуални механизам за кривичне судове

17 Видети Међународни кривични суд за бившу Југославију Уједињених нација: <https://www.icty.org/en/cases/key-figures-cases>

порицању, као ни насиље и криминал у региону“.¹⁸

МКСЈ је такође истраживао и наводе о логорима које је водила ОВК, које је јавно изнела Карла дел Понте, бивша главна тужитељка МКСЈ (1999-2007), у својим мемоарима. У њима је тврдила да су истраге МКСЈ резултирале озбиљним основама да се верује да су појединци ОВК починили озбиљне злочине над Србима, другим мањинама и Албанцима, укључујући и трговину људским органима.¹⁹ Премда се МКСЈ суочио са бројним изазовима током истрага и на крају није имао довољно доказа за кривично гоњење, тврдила је Дел Понте. Иако је критикована због откривања ових информација, то је дало основу Одбору за правна питања и људска права Савета Европе да спроведе ближу истрагу о наводима кршења људских права описаних у њеној књизи.

Дик Марти, извештач Одбора за правне послове Парламентарне скупштине Савета Европе, добио је задатак да спроведе некривичну истрагу током 2009. и 2010. Такође, 2009. је новинар који је писао о наводним ОВК притворним центрима 1999. године објавио подкаст на ту тему, укључујући и сведочења очевидаца.²⁰ Мартијево истраживање на крају је резултирало извештајем Савета Европе „Нехуман третман људи и неовлашћена трговина људским органима на Косову“ („Мартијев извештај“) који је Савет Европе усвојио 7. јануара 2011.²¹ Извештај је утврдио да ранији извештаји о злочинима нису били правилно истражени или документовани и да су „међународне организације на Косову фаворизовале прагматичан политички приступ, сматрајући да им је потребно да промовишу краткорочну стабилност по сваку цену, жртвујући тако неке важне принципе правде“.²² На Косову су умешане политичке елите масовно одбиле извештај. Тадашњи премијер Тачи назвао га је „скандалозном клеветом“ чији је циљ спречавање да Косово постане потпуно призната независна земља и држава чланица ЕУ.²³ Мартијев извештај изнео је препоруку ЕУЛЕКС-у да настави кривичну истрагу поткрепљених навода, уз пуну подршку ЕУ и држава чланица. Након тога, је 2011. ЕУ оформила специјалну истражну радну групу (СИРГ) уз подршку Сједињених Држава. Циљ групе био је « да истражи и, ако за то има основа, кривично гони појединце » за злочине за које се терете у Мартијевом извештају.

Након 2000. године, а упоредо са суђењима МКСЈ-у, истраге ратних злочина водиле су се и на Косову.²⁴ Најпре под управом УНМИК-а, која је користила хибридни модел судског система под мандатом УН-а на Косову са јурисдикцијом за ратне злочине. Тако је било све до независности Косова 2008. када су судови Републике Косово преузели кривично гоњење за ратне злочине, уз помоћ судског тела са мандатом ЕУ за процесуирање ратних злочина - Мисије владавине права ЕУ на Косову (ЕУЛЕКС). ЕУЛЕКС-ове судије и тужиоци функционисали су у оквиру косовског тужилаштва и судског система, али су

18 Судија МКСЈ-а и МКС-а, Кристин ван ден Вингаерт (Christine van den Wyngaert), сада на постеру судија ЦСЖ-а чије су речи цитиране у извештају: Centre for International Criminal Justice/ Vrije Universiteit, 'International Criminal Justice at the Crossroads: Reflecting upon the Past, Discussing the Present, and Imagining the Future', белешке са конференције, мај 2019: <https://cicj.org/events/conferences/international-criminal-justice-at-the-crossroads/>

19 У вези са овим наводима видети: <https://www.rferl.org/a/1109621.html>. Књига Карле дел Понте и Чака Судетића (Carla del Ponte & Chuck Sudetic), La caccia: Io e i criminali di guerra објављена је априла 2008. Верзија на енглеском: Madame Prosecutor: Confrontations With Humanity's Worst Criminals and the Culture of Impunity, Other Press, 2009.

20 BBC Radio 4, 'Crossing Continents: Kosovo, Horrors of KLA prison camps revealed', 10. април 2009; <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7990984.stm>

21 Савет Европе, Одбор за правне послове и људска права, Inhuman Treatment of People and Illicit Trafficking in Human Organs in Kosovo, Report Doc. 12462, 12. децембар 2010; <http://www.assembly.coe.int/committeedocs/2010/ajdoc462010prov.pdf>

22 Мартијев извештај (2010)

23 EU Observer, 'Kosovo PM interview: organ trafficking report is 'monstrous' slander', 10. јануар 2011; <https://euobserver.com/foreign/31613>

24 Водиле су се и у Србији, за више информација о суђењима за ратне злочине у Србији погледајте: Фонд за хуманитарно право. 'War crimes trials in Serbia': <http://www.hlc-rdc.org/?cat=292&lang=de>

независно деловали при избору предмета. И док је, с једне стране, УНМИК идентификовао скоро 1.200 могућих ратних злочина²⁵, у периоду између 2000. и 2008. оптужнице су подигнуте у само десет случајева (који су обухватили 23 особе) ЕУЛЕКС је преузео ово велико оптерећење од скоро 1.200 предмета ратних злочина. До 2014. године запечатали су 500 случајева због недостатка доказа, док је 600 предмета било отворено, а покренут је 51 нови случај ратних злочина.²⁶ Од 2009. до 2018. године, ЕУЛЕКС је успевао да поднесе само 22 оптужнице (које су обухватале 52 појединца).²⁷ Најмање трећина њих укључивала је наводне починиоце српске националности. Али како је један шеф мисије ЕУЛЕКС-а истакао „*већина осумњичених за ратне злочине почињене над косовским Албанцима током рата су косовски Срби или српски држављани. Али они више нису на Косову. Правосуђе на Косову (укључујући ЕУЛЕКС) може да спроводи истраге против наводних починилаца, али има јурисдикцију само на Косову. (...) нико се не може судити у одсуству*“.²⁸ Други случајеви ратних злочина обухватили су борце бивше ОВК оптужене за злочине наведене у Мартијевом извештају, таква је на пример, пресуда припадницима ОВК «Дреничке групе» за злочине над цивилима у притворном центру на северу Косова.²⁹ Од 2012. године, мисија ЕУЛЕКС-а се постепено смањивала и до 2014. године пренела је већи део својих надлежности за ратне злочине на косовске судове и тужиоце. У наредне четири године локални тужиоци поднели су оптужнице за три случаја ратних злочина.³⁰

СИРГ је своје истраге спровео у сарадњи са ЕУЛЕКС-ом од септембра 2011. године до 2014. . Средином 2014. године саопштено је да је прикупљено довољно доказа за подизање оптужница против високих званичника ОВК који „*сносе одговорност за кампању прогона која је усмерена против етничких Срба, Рома и осталог мањинског становништва Косова и против сународника косовских Албанаца које су означили као сараднике Срба или чешће да су једноставно били политички противници руководства ОВК*“.³¹ О наводном учешћу ОВК у трговини људским органима нису обезбеђени потпуни докази. Са овим убедљивим налазима, следећи корак био је проналажење или успостављање институционалног тела које би могло процесуирати ове наводне злочине. Хашки трибунал је претходно обуставио даље истраге о наводним злочинима ОВК будући да је статутом Трибунала одређено да је могуће процесуирати злочине против човечности само уколико су се десили током оружаног сукоба, због чега је било тешко за трибунал да процесуира злочине против човечности почињене након јуна 1999. године.³² Штавише, МКСЈ је већ умањио обим свог рада до 2014. ЕУЛЕКС није остварио суштински напредак у процесуирању ратних злочина и такође се смањивао. Ограничени напредак ЕУЛЕКС-а такође је резултат

25 Muharremi, Robert, "The Kosovo Specialist Chambers from a Political Realism Perspective", *International Journal of Transitional Justice*, (2019:13): 290–309

26 Чланак аутора Бернда Борхарта (Bernd Borchardt), шефа мисије ЕУЛЕКС-а 2013/2014, "EULEX and War Crimes", без датума; <https://www.eulex-kosovo.eu/en/news/000427.php>

27 Фонд за хуманитарно право (HLC) Косово, *An Overview of War Crime Trials in Kosovo in the Period 1999-2018*, Приштина, октобар 2018.

28 Бернд Борхат; фуснота 23

29 Видети Balkan Insight; "Ex-KLA Fighter Detained Over Crimes in Albania", 8. октобар, 2015; <https://balkaninsight.com/2015/10/08/kosovo-detains-ex-kla-fighter-for-war-crimes-10-08-2015/> и: "Kosovo 'Drenica Group' Guerrillas' Convictions Confirmed", 4. септембар 2017; <https://balkaninsight.com/2017/09/04/kosovo-drenica-group-supreme-court-verdict-09-04-2017/>

30 HLC Kosovo (октобар 2018)

31 Балканска истраживачка мрежа (BIRN), *Kosovo Specialist Chambers: From Investigations to Indictments*, 2017. Е-књига: <https://balkaninsight.com/2017/11/01/birn-publishes-kosovo-war-crimes-court-e-book-10-30-2017/>

32 Међутим, Холвоет (Holvoet) тврди да ово ограничење МКСЈ није било непомисливо, већ да могућност да МКСЈ истражује ове наводне злочине није била озбиљно размотрен. „Штавише, чак би и из аспекта правосудне економичности МКСЈ била институција која је добро опремљена да истражује послератне злочине ОВК“; Холвоет, М., "The Continuing Relevance of the Hybrid or Internationalized Justice Model: The Case of the Kosovo Specialist Chambers", *Criminal Law Forum* (2017) 28:35–73; страна. 45.

„њихове потребе да избегну нарушавање политичке стабилности“.³³ Локални судови нису имали потребне капацитете и вероватно би се суочили са знатним политичким уплитањем. Једна од забринутости у вези са суђењима пред локалним судовима, била је и заштита сведока. Истраге МКЦ-а, УНМИК-а, ЕУЛЕКС-а и СИРГ-а су се све суочиле са застрашивањем сведока.³⁴ Стога је закључено да се мора створити ново тужилачко и судско тело.

Године 2014., ЕУ и САД званично су затражиле од Косова да прихвати формирање хибридног међународног суда који би истражио наводе у Мартијевом извештају које је потврдила и СИРГ. Модел суда је осмислила Служба за спољне послове ЕУ, након чега је уследила дипломатска размена писама између званичника ЕУ и косовских институција.³⁵ Скупштина Косова ратификовала је ову размену писама о успостављању Специјалног суда као међународни споразум, чиме се Косово обавезало на његово формирање.³⁶ Изгласан је са 89 на према 22 гласа парламентарца, упркос томе што га је тадашњи премијер Хашим Тачи назвао „*највећом неправдом и увредом која би могла да се нанесе Косову и његовом народу*“.³⁷ Уз то је Европска комисија исте године укључила Специјални суд у стратегију проширења за Косово, чиме је успостављање суда постао услов за приступања ЕУ у случају Косова. Такав вид условљавања примењен је и при успостављању МКЦ-а како би се осигурала сарадња бивших југословенских држава.³⁸ С обзиром на то да је приступање ЕУ главни приоритет Републике Косово, постојао је висок ниво поверења да ће Косово испунити тај услов. У децембру 2014. године, Савет ЕУ позвао се на ову обавезу Косова и позвао на успостављање Специјалног суда.³⁹

Како би нови суд могао да функционише у складу са косовским законима, било је потребно усвојити уставни амандман којим је омогућено усвајање Закона о Специјализованим већима и Канцеларији специјализованог тужилаштва у Скупштини Косова. На Косову није лако дошло до овога, то је пропраћено бурним, вишемесечним дебатама у парламенту и уличним протестима против закона који би ставио борце ОВК пред суд.⁴⁰ Гласање је више пута заказано, па отказано у Скупштини Косова. На првом правом гласању у јулу 2015. године није сакупљено довољно гласова. Велики притисак је вршен на Владу Косова поновљеним упозорењима да ће Савет безбедности УН формирати суд ако Косово то не учини само.⁴¹ Августа 2015, Скупштина Косова је гласала у корист уставног амандмана и доношења Закона о Специјализованим већима. Канцеларија ЕУ, амбасаде ЕУ и америчка амбасада у Приштини поздравиле су ово постигнуће јер ће оно „*ојачати принцип владавине права на Косову*“ и „*бавећи се прошлошћу и*

33 Calpin, S. & G.D. Crossley 'EULEX: Anti-corruption and the Limits of a Quantitative Assessment', FOL Movement (2016); <http://levizjafol.org/folnew/wp-content/uploads/2016/02/EULEX-FN.pdf>

34 Karadaku, Linda, 'Kosovo promises the co-operate with war crimes investigation', Southeast European Times, 6. април 2014, преузето са: <https://atlanticinitiative.org/kosovo-promises-to-cooperate-with-war-crimes-investigation/>

35 Korenica, F., Zhubi, A. & Doli, D., 'The EU-engineered hybrid and international specialist court in Kosovo: How 'special' is it?' *European Constitutional Law Review*, 12 (2016): 474–498

36 Закон о ратификацији међународних споразума ("Размена писама"), 23. април 2014; https://www.scp-ks.org/sites/default/files/public/04-l-274_a.pdf

37 BIRN е-књига (2017), стр.171 (чланак од 24. априла 2014)

38 Примедбе главног тужиоца МКЦ, Сержа Брамерца (Serge Brammertz), 'The International Tribunal and Beyond: Pursuing Justice for Atrocities in the Western Balkans', на заједничкој конференцији са Комисијом за људска права Том Лантос (Tom Lantos) и Комисијом за безбедност и сарадњу у Европи, 12. децембар 2017.

39 Кореница и др. (2016)

40 Balkan Insight, 'Kosovo's New War Court: How Will it Work?', 6. април 2015; <https://balkaninsight.com/2015/08/06/how-will-special-kosovo-court-work-08-05-2015/>

41 Prishtina Insight, јули 2015. <https://prishtinainsight.com/mps-to-vote-again-on-special-court/>; и; бивши тужилац СИРГ Вилијамсон је потврдио да је посебно

Русија желела формирање УН суда и да ће, уколико САД и ЕУ не спроведу даље истраге, УН суд бити вероватно усвојен на Савету безбедности: RTK Live,

'Williamson: if Kosovo wouldn't form Special Court, UN would do it', 16. новембар 2020; <https://www.rtklive.com/en/news-single.php?ID=18171>

осигуравајући правду за жртве, Косово може постићи помирење и изградњу боље будућности“.⁴²

Специјализована већа Косова и Специјализовано тужилаштво (СВК и СТК) имају „одређени мандат и надлежност над злочинима против човечности, ратним злочинима и другим злочинима према косовском закону, који су започети или почињени на Косову између 1. јануара 1998. и 31. децембра 2000. године или су почињени против држављана Косова или Савезне Републике Југославије“.⁴³ То значи да истражује и може процесуирати појединце за које се тврди да су починили злочине на Косову или који су на Косову започели извршење кривичног дела (почињеног на другој територији) током 1998-2000, против грађана Косова или Савезне Републике Југославије.⁴⁴ Ниједној особи неће се судити пред Специјализованим већима за дела за која су већ вођена суђења пред МКСЈ-ом или косовским судом.⁴⁵ Нигде у мандату СВК-а није наведено да искључиво истражује или кривично гони бивше чланове ОВК. Међутим, КСТ је наставак СИРГ са мандатом да истражи појединце у вези са злочинима наведеним у Мартијевом извештају, а у ком се наводе само злочини које су наводно починили припадници ОВК, те је мало вероватно да би и други извршиоци могли бити кривично гоњени од стране КСТ. Тужιοци су у више наврата нагласили да не истражују ОВК као такву, већ појединце који су починили тешка кривична дела; „Не гоним организације, не гоним припаднике једне етничке групе, истражујем индивидуалну одговорност за оно што је учињено“, тврдио је тужилац КСТ-а Дејвид Швендимен (David Schwendiman) 2016. године⁴⁶.

Чињеница да мандат обухвата период до краја 2000. године, иако је рат завршен у јуну 1999. године, потврђује да су обухваћени и послератни злочини, што је прилично јединствен случај када су трибунали за ратне злочине у питању јер ће из тог периода КСТ истраживати и ратне злочине и опште политички мотивисане злочине што је проширење надлежности у поређењу са другим међународним судовима за ратне злочине.⁴⁷ И док је мандат Специјализованих већа и Специјализованог тужилаштва орочен, завршетак мандата ипак зависи од обавештења ЕУ. Првобитно је предвиђено да СВК функционишу пет година, али ЕУ има моћ да продужи функционисање СВК и после овог периода. Иако су посланици косовске скупштине неколико пута покушали да изведу аргументе да је 2020. завршна година за СВК, у пракси је другачије.

У фебруару 2016. године потписан је споразум са Холандијом, земљом седишта СВК.⁴⁸ Закон о оснивању СВК заправо је предвидео да седиште Специјализованих већа буде и на Косову и у држави домаћину: „Специјализована већа ће имати седиште на Косову. Као што је предвиђено међународним споразумом са државом домаћином. Специјализована већа ће такође имати седиште у држави домаћину ван Косова“. Било је предвиђено да СТ „има седиште у држави домаћину, али може имати и седиште на

42 Заједничка изјава ЊУ амбасада, Канцеларије специјалног представника ЕУ на Косову и амбасаде САД на Косову о усвајању измене устава и Закона о оснивању Специјализованих комора, 3. август 2015; <https://xk.usembassy.gov/joint-statement/>

43 Видети: <https://www.scp-ks.org/en>

44 „Надлежност Специјализованих већа обухвата злочине који су или починили или који су учињени над грађанима Косова односно Федеративне Републике Југославије током периода који је под истрагом. Једино ограничење надлежности суда је изузеће злочина почињених од стране појединаца који немају држављанство Косова, односно Федеративне Републике Југославије или почињене против индивидуа које немају држављанства Косова односно Федеративне Републике Југославије.“ у: Кореница et al. (2016); страна. 492.

45 Видети: Закон бр. 05/L-053 о Специјализованим већима и Специјализованом тужилаштву; https://www.scp-ks.org/sites/default/files/public/05-L-053_a.pdf

46 Balkan Insight, 'Schwendiman: New Kosovo War Court 'Not Anti-Albanian'', 15. новембар 2016; <https://balkaninsight.com/2016/11/15/schwendiman-new-kosovo-war-court-not-anti-albanian-11-14-2016/>

47 Кореница et al. (2016), стр.490

48 Споразум можете видети овде: <https://www.scp-ks.org/en/documents/host-state-agreement-between-netherlands-and-kosovo>

Косову⁴⁹. С обзиром на то да је СТ наставак СИРГ-а, са истим особљем, да је седиште потврђено у Хагу, и Секретаријат именован у априлу 2016. године, остварени су услови да се СВК успостави. Тек су средином 2017. године сви механизми и све процедуре биле спремне.

Једно време се чинило да се ништа не догађа, бар не у јавности. Многи посматрачи са стране су се питали зашто је специјализованом тужиоцу требало толико времена да подигне оптужнице. Бивши судија ЕУЛЕКС-а истакао је да су скоро три године „*наводни починиоци гнусних злочина некажњено живели своје животе. Али што је још битније, и не могу довољно нагласити ово, жртве и њихове породице биле су принуђене да се предуго муче у неизвесности, чекајући да правда буде задовољена.*“⁵⁰ Коначно, средином 2018. године започело је прво јавности познато позивање за саслушање сведока и осумњичених.⁵¹ Међу онима којима је позив уручен у својству осумњиченог био је и Рамуш Харадинај, и то у јулу 2019; бивши командант ОВК, лидер странке Алијанса за будућност Косова (ААК) у време када му је позив уручен био је косовски премијер. Харадинај је одмах поднео оставку јер није желео да се пред СВК појави у функцији премијера. Он је кривично гоњен и од стране Хашког трибунала због оптужби за ратне злочине и злочине против човечности, али је ослобођен оптужби. Између краја 2018. и краја 2019. године, СВК позвала су преко 100 бивших бораца ОВК.⁵² Међутим, упркос позивима за саслушање, време које је било потребно за објављивање оптужница, учинило је грађане на Косову још сумњавијим и искључивијим када су СВК у питању.⁵³

КРАТАК ПРЕГЛЕД ФУНКЦИОНИСАЊА СПЕЦИЈАЛИЗОВАНИХ ВЕЋА КОСОВА И КАНЦЕЛАРИЈЕ СПЕЦИЈАЛИЗОВАНОГ ТУЖИОЦА

Специјализована већа (СВ): Специјализована већа нису одвојени међународни кривични суд, већ група од четири специјална већа у оквиру сваког нивоа косовског судског система: Основно судско веће, Жалбено веће, веће Врховног суда и веће Уставног суда. Сви имају седиште у Хагу. Управни одбор функционише у складу са релевантним косовским законима, као и обичајним међународним правом и међународним људским правима (видети доле). СВ имају примат над свим другим судовима на Косову.⁵⁴ Секретаријат је такође део УО и обухвата различите јединице за административну

49 Чланови 3.6 и 3.7, Закона бр.05/L-053

50 Пајнлес (Pineles, D.) "Ghost Court" Delays Justice for Kosovo War Victims", BIRN, 21. март 2018; <https://balkaninsight.com/2018/03/21/ghost-court-delays-justice-for-kosovo-war-victims-03-19-2018/> (приступљено 11. јула 2020).

51 <https://kossev.info/former-member-of-the-kla-remzi-shala-arrested-after-months-on-the-run/>

52 Balkan Insight, "Prosecutors Call Kosovo MP for Interview in The Hague", 11. новембар 2019; <https://balkaninsight.com/2019/11/11/prosecutors-call-kosovo-mp-for-interview-in-the-hague/>

53 Хаџијај, Сербезе (Haxhijaj, Serbeze), "Kosovo Bemused by Long Wait for Hague War Court Trials", Balkan Insight, 4. децембар 2019; <https://balkaninsight.com/2019/12/04/kosovo-bemused-at-long-wait-for-hague-war-court-trials/>; and: Haxhijaj, Serbeze, "In Kosovo, Distrust of Hague War Crimes Court Simmers", 12. мај 2020; Balkan Insight, <https://balkaninsight.com/2020/05/12/in-kosovo-distrust-of-hague-war-crimes-court-simmers/>

54 За конкретне детаље из закона о СВ, погледајте: https://www.scp-ks.org/en_док су дискусије на ову тему доступне у: Heinze, Alexander; The Kosovo Specialist Chambers' Rules of Procedure and Evidence: A Diamond Made Under Pressure?, *Journal of International Criminal Justice* 15 (2017), 985-1009, или: Michael Karnavas' блог: "Kosovo Specialist Chambers – Part 1: its Statute and Rules of Procedure and Evidence in a nutshell", <http://michaelgkarnavas.net/blog/2017/05/24/kosovo-specialist-chambers-part-1/>

подршку, укључујући: правне, судске послове, службу за језике, јавно информисање и комуникацију, људске ресурсе. Даље, под надлежност Секретаријата спадају: Канцеларија за заштиту и подршку сведоцима, Канцеларија за учешће жртава, Канцеларија за одбрану, Јединица за управљање притворима и Омбудсман. Не постоји спољни (судски) орган који врши надзор над одлукама које доноси СВ.⁵⁵

Канцеларија специјализованог тужиоца (КСТ): ово је измештено тужилаштво створено да истражи и, ако за то има основа, кривично гони појединце због навода изнесених у Мартијевом извештају из јануара 2011. КСТ је наставак Специјалне истражне радне групе (СИРГ) и наследила је њено особље и мандат. Специјализовано тужилаштво је независна канцеларија, одвојена од СВ. КСТ је такође део правосудног система Косова, али представља привремену институцију са ограниченим мандатом и јурисдикцијом „над одређеним злочинима против човечности, ратним злочинима и другим злочинима према косовском закону који су се наводно догодили између 1. јануара 1998. и 31. децембра 2000.“. Особље КСТ-а, попут тужилаца, истражитеља и аналитичара су држављани или држава чланица ЕУ или једне од пет држава које нису чланице ЕУ: Канаде, Норвешке, Швајцарске, Турске и Сједињених Држава.⁵⁶

Врста злочина које специјализовани тужилац може да истражи у оквиру свог мандата укључују:

- ♦ Злочини против човечности према међународном праву (члан 13)
- ♦ Ратни злочини према међународном праву (члан 14) ; кршења Женевских конвенција и друга озбиљна кршења закона и обичаја применљивих у међународном оружаном сукобу, призната као таква у међународном обичајном праву.
- ♦ Остали злочини према косовском закону (члан 15); укључујући злочине према Кривичном закону Социјалистичке Федеративне Републике Југославије (1976); и Кривични закон Социјалистичке аутономне покрајине Косово (1977); или било који блажи опширан кривични закон на снази између 1989. и јула 1999/27. октобра 2000.⁵⁷

⁵⁵ Кореница i dr. (2019), стр. 485

⁵⁶ Видети: <https://www.scp-ks.org/en/specialist-prosecutors-office/role-spo>

⁵⁷ Закон бр. 05/L-053

2.2 Отвореност СВК-а за јавност

Једна од лекција МКЦЈ-а била је да се међународни суд, лоциран ван региона у коме су почињени злочини који су под истрагом, суочава са изазовима као што су недовољно разумевање од стране локалаца и упитност легитимитета. Стога је потребна велика отвореност према друштву у ком су се дешавали истраживани злочини.⁵⁸ СВ су свој програм комуникације са јавношћу отпочела априла 2016., када је именован секретар. Почели су уз консултације са цивилним друштвом како би добили идеју о потребама кампање за јавност.⁵⁹ Иако је редован контакт са представницима цивилног друштва са Косова и Србије реализован од самог почетка, то није било довољно да би се допрело до локалних заједница на Косову или у Србији. Цивилно друштво је лобирало за много већа улагања у активности на терену како би се сузбила кампања дезинформација и националистички наративи уперени против суда, док је паралелно радило на генерисању широког друштвеног прихватања процеса и исхода пред СВК.⁶⁰ Швајцарци су одговорили на ове позиве и омогућили грант којим је у периоду 2018-2019 повећан ниво активности СВК на терену. Судска информативна мрежа (СИМ) састављена од 15 невладиних организација са Косова и Србије основана је у јуну 2018. године како би олакшала двосмерну комуникацију и редовну размену информације о активностима на терену, и размењивала идеје о томе како најбоље сарађивати са циљним групама и подржати ширење кључних порука.⁶¹ Иако до предвиђене размене информација долази редовно, а израђена је и стратегија, реализација је, како то виде многи представници цивилног друштва, дошла прекасно, текла је преспоро и није било довољно активности: нису успели да осигурају видљивост и повежу се са жртвама и сведоцима или широм популацијом.⁶² Стално присуство на терену (а можда и у Србији) теренског тима Специјализованих комора и јединице за учешће жртава могло би то да ојача.

Поред размене информација и састанака са организацијама цивилног друштва, тим за комуникацију с јавношћу СВК обишао је и неколико региона и састао се са заједницама. СВК је известио да је одржао 75 састанака са заједницама од 2018. до фебруара 2021. године, директно досежући преко 1.700 учесника, поред округлих столова, медијских брифинга и обука са новинарима из региона. Током КОВИД-19 одржана су „најмање два онлајн информативна догађаја на месечном нивоу са публиком на Косову.“⁶³ Идеје и планови за кампању подизања свести која је требало да допре до шире српске и косовске популације су израђени у 2018., али се са емитовањем у албанским и српским медијима почело марта 2020. године. Пет информативних видео записа је приказано „стотинама пута на телевизији [и] ... преузето је хиљадама пута са [СВК-ове] веб странице.“⁶⁴

Неки посматрачи тврде да је у поређењу са кампањама комуникације са јавношћу других међународних судова, СВК урадило релативно добар посао.⁶⁵ Међутим, питање није како међународна правна заједница оцењује досег СВК-а; на крају, успех досега СВК одредиће заједнице које су погођене злочинима

58 Смит, Алисон (Smith, Allison), 'Outreach and the Kosovo Specialist Chambers: A Civil Society Practitioner's Perspective', *International Criminal Law Review* 20 (2020); 125-153.

59 За више детаља видети: <https://www.scp-ks.org/en/outreach>

60 Видети препоруке у Висока (2017) и Ворен (Warren) i dr. (2017)

61 Организације чланице: Фонд за хуманитарно право Косово (HLC); Фонд за хуманитарно право Србија; Европски центар за питања мањина Косово (ECMI); Иницијатива младих за људска права Косово (YIHR); Иницијатива младих за људска права Србија Косовска мрежа жена; YUCOM; Актив; Центар за заступање демократске културе (ACDC); Центар за истраживање, документацију и публикацију (CRDP); Интегра; Центар за мир и толеранцију (CPT); ForumZFD Србија; ForumZFD Косово, Roma in Action, Центар за људска права у Србији (CHRIS).

62 Лични разговори аутора са представницима цивилног друштва на Косову, март 2020

63 Податке је доставио СВК тим за комуникацију са јавношћу, март 2021

64 Ibid

65 Смит (Smith) (2020)

на Косову, у Србији и у дијаспори. У исто време, постоји граница у ономе што СВК могу да ураде, како Хехир (2019) истиче; „У пракси, утицај њихове стратегије односа с јавношћу на ширу јавност у великој мери зависи од степена у којем сама влада Косова подржава суд и његову стратегију односа с јавношћу.”⁶⁶ Такав вид подршке владе дефинитивно недостаје „због чињенице да многи унутар тренутне владе имају блиске везе са ОВК.”⁶⁷ Штавише, укупни политички и друштвени контекст на Косову игра главну улогу у обликовању ширег утицаја рада СВК-а уопште, а посебно његових активности на терену. Доминација наратива уперених против СВК и недовољно присуство СВК у косовским медијима и на терену доприносе даљем довођењу у питање легитимности СВК на Косову.

2. 3 Нова фаза: јавне оптужнице СВК

Дана 24. априла 2020, КСТ је саопштила да су предали прве оптужнице претпретресном судији, без навођења имена осумњичених. Пред претпретресним судијом је био рок од шест месеци да потврди или (делимично) одбаци оптужницу, тачније, до 24. октобра 2020. године. Али, већ крајем јуна 2020, КСТ је објавила неуобичајено саопштење за медије, у ком су навели да поднете оптужнице обухватају тадашњег председник Хашима Тачија, лидер ДПК Кадри Весељија (Kadri Veseli) и остале осумњичене који се терете да су кривично одговорни за скоро 100 убистава. Саопштење је објављено дан пре него што је председник Тачи требало да присуствује састанку у Вашингтону са својим српским колегом Вучићем. Саопштење је било прилично неуобичајено јер претпретресни судија још није донео одлуку о оптужници. Објашњење специјалног тужиоца је да је „сматрао да је потребно да се ово јавно објави због оптужби у вези са више напора Хашима Тачија и Кадрија Веселија да ометају и подривају рад СВК-а. Верује се да су г. Тали и г. Весели спровели тајну кампању за укидање закона којим је оформљен Суд и на други начин ометали рад Суда, покушавајући да осигурају да избегну суочавање са правдом. Предузимањем ових радњи, г. Тачи и господин Весели ставили су своје личне интересе испред жртава њихових злочина, владавине закона и свих људи на Косову.”⁶⁸ Није наведен ниједан разлог због ког је саопштење издато баш у тим тренутку, нити су дати даљи детаљи о „тајној кампањи”. Могуће је да је то био резултат јавног предлога председника Тачија из августа 2020. године, да предложи измену устава Косова којим би законодавци на Косову имали већу улогу у одређивању временског оквира за мандат СВК.⁶⁹ Услед саопштења СВК, председник Тачи је морао да откаже посету Вашингтону и најавио је да ће поднети оставку на место председника у случају потврђивања оптужнице.⁷⁰ Две недеље касније, Тачи је позван у Хаг на саслушање⁷¹.

Ишчекивање коначне одлуке претпретресног судије о оптужници било је, како ће се испоставити, затишје пред буру. Удружење ветерана ОВК саопштило је 7. септембра да су добили оригиналне фајлове из СВК која садрже имена заштићених сведока. Они су тврдили да су добили више од 4.000 докумената до 23. септембра. Удружење ратних ветерана ОВК тврдило је да не знају ко доставља фајлове у

66 Хехир, Ејдан (Hehir, Aidan), „Lessons Learned? The Kosovo Specialist Chambers’ Lack of Local Legitimacy and Its Implications”, *Human Rights Review*, 20 (2019): 267–287, стр. 279

67 Ibid

68 Саопштење за јавност КСТ, 24. јуна 2020; <https://www.scp-ks.org/en/press-statement>

69 Анекс 1 Писма о захтеву за оцену уставности уставног амандмана; https://repository.scp-ks.org/details.php?doc_id=091ec6e98034d5bd&doc_type=stl_filing_annex&lang=eng

70 Prishtina Insight, „Thaci: ‘If the indictment is confirmed, I will immediately resign’”, 29. јун 2020, <https://prishtinainsight.com/thaci-if-the-indictment-is-confirmed-i-will-immediately-resign/>

71 Prishtina Insight, „Thaci to be interviewed in the Hague on July 13”, 8. јун 2020; <https://prishtinainsight.com/thaci-to-be-interviewed-in-the-hague-on-july-13/>

њихову канцеларију. Међутим, они су делове докумената објавили и масовно делили медијима који су се уздржали од објављивања података. Нејасно је да ли је удружење само исценирало испоруке или је нека друга страна украла и намерно доставила датотеке њима. КСТ је одмах послала истражитеље у удружење ветерана ОВК, али нису коментарисали о томе које ће још мере предузети.⁷² Како се наводи, већина докумената које је удружење ветерана добило укључује преписке између СИРГ-а и српског тужилаштва за ратне злочине које датирају из 2014. године и садрже имена и локације многих сведока са Косова, Србије и Албаније.⁷³ КСТ је 22. септембра издала саопштење у ком је специјализовани тужилац навео да се удружења ветерана ОВК «у више прилика упустило у активности за које верујем да имају за циљ подривање правилно спровођење правде» и да ће КСТ «спровести енергичну истрагу и гонити појединце који намеравају да открију идентитет потенцијалних сведока».⁷⁴ Три дана касније, председник и заменик председника Удружења ратних ветерана ОВК ухапшени су због «кривичних дела против спровођења правде, конкретно ометања службених лица у вршењу службених дужности, застрашивања сведока, одмазде и кршења тајности поступка.» Иако су се медији уздржали од објављивања садржаја датотека које су добили од ветерана, цурење информација је задало озбиљан ударац раду СВК и утицало на поверење међу жртвама и сведоцима.⁷⁵ Потребно је утврдити шта се тачно догодило и како су ови поверљиви документи могли бити изнети или процурети из СВК-а или повезаних ентитета.

Убрзо након овог озбиљног инцидента, специјализовани тужилац је најавио 28. септембра 2020. да је потврђена прва оптужница против Саљиха Мустафе, бившег команданта ОВК. До краја октобра, потврђена је и оптужница против председника Тачија, што је саопштено 5. новембра. Два потврђена случаја укључују индивидуалну кривичну одговорност за ратне злочине и злочине против човечности почињене 1998. и 1999. године, са нагласком на злочине против особа за које се сумњало да су противници ОВК. Тачи је на дан када је саопштено да је оптужница потврђена поднео оставку «да би одбранио интегритет државе», и након тога је спроведен у Хаг.⁷⁶ Остављени без других опција, и Тачи и бивши председник парламента Кадри Весели су изјавили да у Хаг путују добровољно како би се «суочили са неправедним оптужбама» и «бранили чистоћу рата који је водила ОВК». Тачијева оставка, хапшења и премештај у Хаг су се одвијали мирно, а тако је било и са другом двојцом ухапшених под истом оптужницом. За више детаља о оптужницама, погледајте издвојени текст на страници...

72 Хаџијај, С (Haxhijaj, S), 'Hague Prosecutors seize War Crimes Case Files from Kosovo Veterans', *Balkan Insight*, 8. септембар 2020; <https://balkaninsight.com/2020/09/08/hague-prosecutors-seize-war-crime-case-files-from-kosovo-veterans/>

73 Хајдари, Уна (Hajdari, Una), 'Welcome to Kosovo's judicial battleground', *JUSTICEINFO.NET*, 27. октобар 2020, <https://www.justiceinfo.net/en/tribunals/mixed-tribunals/45786-welcome-to-kosovo-judicial-battleground.html>

74 Саопштење за штампу ЦТК, 22. септембар 2020; <https://www.scp-ks.org/en/press-statement-0>

75 Хаџијај, С (Haxhijaj, S), 'Hague Court Document Leak Scares Kosovo War Crimes Witnesses', *Balkan Insight*, 7. октобар 2020, <https://balkaninsight.com/2020/10/07/hague-court-document-leak-scares-kosovo-war-crimes-witnesses/>

76 BBC News, 'Kosovo leader Thaci in Hague detention over war crimes charges', 5. новембар 2020; <https://www.bbc.com/news/world-europe-54822789>

ПОТВРБЕНЕ ОПТУЖНИЦЕ СВК⁷⁷

Између 28. септембра и 14. децембра 2020. најављене су прве три оптужнице: две су се односиле на период косовског рата и његове непосредне последице, а трећа се односила на опструкцију рада СВК.

(1) Саљих Мустафа:

Током периода обухваћеног оптужницом (1. април 1999. - краја априла 1999.), Саљих Мустафа је био командант герилске јединице БИА, која је деловала у оперативној зони ОВК Лаб. Оптужница терети Мустафу на основу индивидуалне кривичне одговорности и кривичне одговорности претпостављеног за злочине које су починили одређени припадници ОВК над лицима притвореним у притворском комплексу Злаш. Оптужница против Мустафе потврђена је 12. јуна 2020. године, а коначна верзија објављена је 28. септембра 2020. Оптужбе су следеће: Четири тачке за ратне злочине: произвољно притварање, окрутност поступање, мучење и убиство.

Мустафа се изјаснио да није крив по свим тачкама оптужнице.

(2) Тачи, Весели, Сељими и Краснићи:

Функције оптужених током периода обухваћеног оптужницом [март 1998 - септембар 1999]:

Хашим Тачи: шеф политичке и информативне службе ОВК. Крајем марта 1999, Тачи је био премијер Привремене владе Косова (ПВК) и врховни командант ОВК. У тренутку подизања оптужнице, Тачи је обављао функцију председника Косова, али је поднео оставку непосредно пре хапшења.

Кадри Весели: члан Политичке службе ОВК и шеф обавештајне службе ОВК. Крајем марта 1999. године постао је шеф Косовске обавештајне службе и министар обавештајне службе ПВК. У тренутку подизања оптужнице, Весели је био лидер Демократске партије Косова (ДПК).

Реџеп Сељими: шеф Оперативне службе ОВК. Најмање до августа 1998. године био је генерални инспектор ОВК, а крајем марта 1999. године постао је министар за јавни ред / министар унутрашњих послова ПВК. У тренутку подизања оптужнице, Сељими је био посланик Самоопредељења (Vetëvendosje).

Јакуп Краснићи: члан Политичке службе ОВК и званични портпарол ОВК. Касније 1998. године званично је именован за заменика команданта ОВК. Оснивањем ПВК, Краснићи је постао портпарол ПВК.

Оптужница против четворице оптужених потврђена је 26. октобра 2020. године, а објављена 5. новембра 2020. године. У оптужници се наводи да су злочини за које се терете почињени у периоду од марта 1998. до септембра 1999. године и одвијали се на петнаест локација широм Косова, као и у Куку (Kukës) и Цахану, у северној Албанији. Злочине су припадници ОВК наводно починили против стотина цивила и особа

⁷⁷ Све информације преузете су са <https://www.scp-ks.org/en/cases> где је доступно и још детаља.

које нису учествовале у непријатељствима. У оптужници се наводи да су Тачи, Весели, Сељими и Краснићи појединачно кривично одговорни (у питању је индивидуална одговорност), у складу са различитим облицима кривичне одговорности за злочине, који су почињени у контексту немеђународног оружаног сукоба на Косову и били су део широко распрострањеног и систематског напада против особа за које се сумњало да су противници ОВК. «Противници ОВК» се наводно односи на особе за које се сматрало да су или су сматране да су: (а) сарађивале или се удруживале са снагама или званичницима СРЈ или државним институцијама; или (б) на други начин нису подржавале циљеве или средства ОВК и касније ПВК, укључујући особе повезане са Демократским савезом

Косова (ДСК) и особе српске, ромске и друге етничке припадности.

Оптужбе су следеће:

- ♦ Шест тачака злочина против човечности : прогон, затварање, друга нехумана дела, мучење, убиство, присилни нестанак особа.
- ♦ Четири тачке ратних злочина: незаконито или произвољно хапшење и притварање, окрутно поступање, мучење, убиство.

Прво појављивање оптужених пред претпретресним судијом се одржало у новембру 2020. године и сва четворица су се изјаснили да нису криви ни по једној од тачака оптужнице.

(3) Хисни Гуцати и Насим Харадинај:

Током периода обухваћеног оптужницом, Хисни Гуцати био је председник, а Насим Харадинај заменик председника Удружења ратних ветерана Ослободилачке војске Косова. Оптужница против њих потврђена је 11. децембра 2020. и објављена 14. децембра 2020. У оптужници се наводи да су између најмање 7. и 25. септембра 2020. године, на три конференције за штампу и другим емитованим догађајима, као и даљим ширењем, укључујући изјаве на друштвеним мрежама, Гуцати и Харадинај неовлашћено открили информације заштићене Законом о Специјализованим већима, укључујући детаље о идентитету одређених (потенцијалних) сведока. Гуцати и Харадинај такође су изнели омаловажавајуће оптужбе и примедбе на рачун (потенцијалних) сведока и више пута су изразили намеру да опструирају рад Специјализованих већа.

Оптужбе су следеће:

- ♦ Две тачке за кривична дела против јавног реда и мира: ометање службених лица у вршењу службене дужности;
- ♦ Четири тачке за кривична дела против спровођења правде и јавне управе : застрашивање током кривичног поступка, одмазда, кршење тајности поступка.

2. 4 Критике СВК

Истрага Савета Европе и каснија кривична истрага СИРГ обезбедиле су довољно основа за правни поступак против наводних починилаца, бивших припадника ОВК. Ово је најзад потврђено 2020. године потврђивањем и објављивањем оптужница. Не изненађујуће то што се на Косову СВК виде као контроверзни суд и што доминира осећај да је СВК основан да гони само (косовске) Албанце, да је пристрасан и као такав нема велику подршку у друштву.⁷⁸ Косовска политичка елита, од којих су многи некада били припадници ОВК, масовно одбија извештај Дика Мартија и каснију истрагу СИПГ.⁷⁹ И касније је било неколико покушаја да се спречи успостављање СВК у циљу спречавања истраге и покушај да се законским изменама обустави функционисање СВК. Чланови парламента покушали су да опозову или промене закон који је омогућавао успостављање СВ крајем 2017. и почетком 2018. године. Сваки пут, западни савезници Косова упозоравали су да ће то угрозити њихов однос и подршку.⁸⁰ Последњи покушај, у августу 2020. године, био је предлог тадашњег председника Тачија да се измени устав Косова и законодавцима на Косову да већу улогу у одређивању временског оквира за мандат СВК.⁸¹ Одбацило га је Специјализовано веће Уставног суда које је саставни део СВК.

Неколико Удружења ратних ветерана ОВК чине још једну врло гласну групу која се снажно противи СВК-у. Њихова мотивација је иста као и код политичара; своју борбу против Србије виде као легитимну и једини начин на који је Косово могло постати независно. Велики део грађанства косовских Албанаца размишља слично. Доминантан наратив је да су српске снаге биле агресори и починиоци масовних злочина, док су припадници ОВК били борци за слободу и стога хероји и као такви, жртве су искључиво косовски Албанци.⁸² Генерално, ретко се помињу злочини који су могли бити почињени од стране ОВК. Тадашњи премијер Курти отпустио је 2020. једног од својих саветника због коментара да су поједини борци ОВК починили злочине током рата 1998-99, што је изазвало бесне реакције међу косовским Албанцима.⁸³

Међу онима које је СВК позвало на саслушање било је неколико истакнутих бивших припадника ОВК и многи од њих су то коментарисали путем друштвених мрежа или интервјуа. Њихове изјаве углавном се односе на праведност њихове сврхе, грешку која је направљена оснивањем СВК-а и на то да ће они „изаћи као победници“, представљајући себе као мученике нације.⁸⁴ Удружење ратних ветерана ОВК је 2017. покренуло и петицију за измену Закона о СВК, јер их виде као дискриминаторне, «*против Албанаца*» и «*једнонационалне*» и тврде да би требало да гоне и Србе који су починили злочине и на Косову.⁸⁵ Како они то виде, без обзира на то да је тачно мандат СВК, ОВК је та којој се суди и они морају да

78 Висока (2017)

79 Пример: Ochsenbein, Gaby, 'Report challenges Kosovo "founding myth"', Swissinfo, 24. јануар 2011; <https://www.swissinfo.ch/eng/report-challenges-kosovo--founding-myth-/29317316>

80 Balkan Insight, 'West Warns Kosovo Against Undermining War Court', 5. јануар 2018; <https://balkaninsight.com/2018/01/05/west-warns-kosovo-against-undermining-war-court-01-05-2018/>

81 Анекс 1 Писма о захтеву за оцену уставности уставног амандмана; https://repository.scp-ks.org/details.php?doc_id=091ec6e98034d5bd&doc_type=stl_filing_annex&lang=eng

82 Висока (2017)

83 Balkan Insight, 'In Kosovo Distrust of Hague War Crimes Court simmers', 12. мај 2020; <https://balkaninsight.com/2020/05/12/in-kosovo-distrust-of-hague-war-crimes-court-simmers>

84 На пример: Balkan Insight, 'Hague Prosecutors summon more Kosovo Ex-Guerrillas', 13. новембар 2019 <https://balkaninsight.com/2019/11/13/hague-prosecutors-summon-more-kosovo-ex-guerrillas/>

85 Balkan Insight, 'Kosovo Veterans Campaign Against Special Court Law', 12. децембар 2017 <https://balkaninsight.com/2017/12/12/kla-veterans-with-petition-against-kosovo-specialist-chambers-law-12-12-2017/>

бране себе и своју сврху док српски починиоци остају некажњени.⁸⁶ У више наврата су ветерани ОВК организовали јавне протесте против СВК-а.⁸⁷ Иако сами протести нису били масовни, та њихова порука да су СВК оријентисане против ОВК, доминира у јавном дискурсу. Најновија акција усмерена против СВК је дељење «процурелих докумената суда» у септембру 2020. од стране (појединаца из) Удружења ратних ветерана ОВК са медијима, што представља јасну опструкцију рада СВК застрашивањем (потенцијалних) сведока – због којих су председник и потпредседник удружења ухапшени.

Међу косовским Албанцима постоји широки консензус да су злочини које су починили Срби током косовског рата углавном некажњени. Још горе, чињеницом да постоји Специјални суд за ратне злочине на Косову ствара се утисак да се злочини које је починила ОВК поистовећују са злочинима које су починиле српске војне, обавештајне и полицијске снаге на Косову. У недавном издању Међународног кривичноправног зборника о закону и политици иза СВК-а, Холвоет (2020) тврди да је овај осећај пристрасне правде разумљив и „у значајној мери оправдан“.⁸⁸ Када су Кадри Весели и Хашим Тачи ухапшени и доведени у Хаг, кренула је велика кампања у медијима и на друштвеним мрежама, а укључивала је и билборде на којима је писало «Слобода има своје име: ОВК», који је пратио и амблем ОВК. Ова кампања имала је велики одјек код широког дела публике међу косовским Албанцима. У односу на овај контекст у којем су осећања према СВК доминантно креирале елита ОВК и екстремнији покрети, ОЦД са седиштем на Косову имале су ограничен простор и прилику да промовишу наративе који се заснивају на принципима суочавања са прошлошћу, укључујући и важност истраживања ратних злочина и злочина против човечности, против цивила и политичких противника на Косову, и шире приоритизовање свеобухватнијег ангажовања у процесима транзиционе правде мимо казних мера.

Оснивање СВК није наишло на критике само на Косову, већ је довођено у питање и од стране више (бивших) тужилаца, дипломата и посматрача који се баве регионом. Поред критика на рачун селективног мандата, ту су и питања о бази доказа на основу којих је израђен Мартијев извештај, моралном изједначавању злочина које је починила ОВК са злочинима југословенских и српских снага или сумњи у политички утицај на мандат или одлуке суда.⁸⁹ Покренута у и питања о самој улози међународне заједнице (НАТО) која је, или дозволила да се почине тешка кривична дела под њеним надзором или није желела да процесуирају ове злочине ефикасно (УНМИК, Еулекс).⁹⁰

86 МКЦЈ је процесуирао и осудио Србе због злочина на Косову у свега два случаја, а главноокривљени, Слободан Милошевић, преминуо је 2006. од срчаног удара Хагу и то док му се, на разочарење жртава српске агресије, још судило и док је био у притвору.

87 Balkan Insight, 'Kosovo War Veterans protest Charges against President Thaci', 9. јун 2020; <https://balkaninsight.com/2020/07/09/kosovo-war-veterans-protest-charges-against-president-thaci/>

88 Holvoet, M., 'Introducing the Special Issue: Critical Perspectives on the Law and Politics of the Kosovo Specialist Chambers and the Specialist Prosecutor's Office', *International Criminal Law Review* 20 (2020), 1-15; p.4.

89 На пример; бивши тужилац МКЦЈ на суђењу Слободану Милошевићу, Џофри Најс (Geoffrey Nice), довео је у питање доказе Мартијеве истраге у чланку 'Who is K144?', *London Review of Books*, Vol. 33 бр. 3, 3. фебруар 2011; <https://www.lrb.co.uk/the-paper/v33/n03/geoffrey-nice/who-is-k144>; бивши судија ЕУЛЕКС навео је да је оснивање новог суда грешка зато што одлаже процес осигуравања правде за жртве; <https://balkaninsight.com/2018/03/21/ghost-court-delays-justice-for-kosovo-war-victims-03-19-2018/>; Дан Евертс (Daan Everts), бивши дипломата, и бивши шеф мисије ОБЕБС-а на Косову и у Албанији, износи у ауторском тексту објављеном јуна 2020 тврдњу да СВК треба да уложи више напора да избегну утицаје из света политике и предрасуде; <https://www.nrc.nl/nieuws/2020/07/09/machinaties-bij-kosovo-proces-bemoelijken-de-positie-van-de-eu-a4005434>; Елиот Енгл (Eliot Engel) председавајући Одбора за спољне односе Представничког дома, упозорио је да СВК прети да постане „етнички суд“ на седници о Балкану 8. децембра 2020, <https://foreignaffairs.house.gov/2020/12/engel-remarks-at-hearing-on-the-balkans>; Бивши шеф верификационе мисије ОБЕБС-а, Вилијам Вокер (William Walker), децембар 2020; <https://exit.al/en/2020/12/21/us-diplomat-says-serbia-should-face-justice-for-war-crimes-in-kosovo/>

90 Видети: Ауторски текст ОБС Трансеуропа аутора Андреа Лорензо Капуссела (Andrea Lorenzo Capussela), 'The SITF report speaks less of Kosovo than of the international community', 31. јул 2014; <https://www.balkanicaucaso.org/eng/Areas/Kosovo/The-SITF-report-speaks-less-of-Kosovo-than-of-the-international-community-154772>

Академици су такође изразили забринутост или критику због оснивања СВК-а. На пример, Мухареми (2019) тврди да је СВК створен као национални суд, иако под међународном контролом, не само да би гонио починиоце ратних злочина, већ и да би заштитио САД и одређене државе чланице ЕУ које су део НАТО-а на Косову, од могућих правних излагања у вези са њиховим учешћем на Косову током времена када су почињени наводни злочини.⁹¹ Карнавас (2020) залази мало дубље тврдећи да је СВК „изгледа успостављен због недостатка политичке воље ЕУЛЕКС-а за деловање на Косову. ЕУЛЕКС је имао капацитет (његови донатори су имали довољно дубоке џепове), али највероватније није имао склоност (с обзиром на политичке везе или позиције осумњичених) да истражује и кривично гони појединце повезане са ОВК и / или утицајне политичаре.”⁹² Само захваљујући открићима Дел Понтеове и доказима прикупљеним у наредним истрагама, ЕУЛЕКС је „могао бити приморан да делује“. Дик Марти је већ коментарисао у свом извештају да су међународне мисије на Косову давале предност стабилности. Карнавас сугерише да је неуспех у суочавању са некажњивошћу у постконфликтном периоду „можда резултат неспремности међународне заједнице да се бави питањима транзиционе правде која су ризиковала да поткопају крхку политичку стабилност Косова, испреплетану са другим вањским сигурносним претњама од стране држава и међународних актера (попут САД-а, ЕУ-а и НАТО-а) који се такмиче са другим државама (попут Русије) због њихових неусаглашених политичких, економских или стратешких интереса у југоисточној Европи (Балкан).”⁹³

СВК од почетка пате због недостатка локалног легитимитета. Захтев за специјалним судом за ратне злочине, његово креирање и уређење резултат су предлога „међународних представника“. У процесу успостављања СВК, чини се да су њихови «дизајнери» били више заинтересовани за обезбеђивање његове међународне правне легитимности него за локалну легитимност. Избор да седиште суда буде ван Косова, а особље састављено од међународних представника јача његово независно функционисање, али представља изазов за друштвени легитимитет и разумевање СВК.⁹⁴ Наше истраживање перцепција из 2017. показало је да је само око 5% популације Косова сматрало да су веома информисани о СВК, док је преко 30% рекло да сматра да нису уопште информисани, уз то да мало ко разуме тачан мандат суда. Истраживање које је у 2018. спровео Хехир, установило је да је локални легитимитет СВК и даље на ниском нивоу и да се њихов рад доживљава као нешто страно. Хехир примећује да је и даље постојала распрострањена сумња у сврху СВК-а и да су многи људи сматрали да су их створили међународни актери „наводно подстакнути одређеним националним интересима и политичким мотивима”.⁹⁵ Као што примећује Холвоет (2020), „комбинација једностраности јурисдикције КСТ и СВК са осећајем фрустрације међу косовским Албанцима због српске некажњивости и порицања“ ствара врло осетљив и изазован контекст за деловање СВК.⁹⁶

Тако је од завршетка косовског рата неколико институција било задужено за пресуђивање ратних злочина који су се догодили на територији Косова. У протеклих двадесет година резултати тих напора били су ограничени и ниједан од ових њих није пружио задовољавајућу меру правде жртвама и није допринео

91 Мухареми (Muharemi) (2019, стр. 304): „Војна интервенција НАТО против Југославије 1999. је већ била предмет интерне истраге МКЦ [...] формирање Специјалног суда као националног суда штити стране званичнике од истраге о њиховој улози у наводним злочинима.”

92 Карнавас (Karnavas, M.G), 'The Kosovo Specialist Chambers' Rules of Procedure and Evidence: More of the Same Hybridity with Added Prosecutorial Transparency', *International Criminal Law Review* 20 (2020); 77-124; стр.80

93 Карнавас (2020), стр. 80

94 Крос, МЕТЈу (Cross, Mathew E.), 'Equipping the Specialist Chambers of Kosovo to Try Transnational Crimes: Remarks on Independence and Cooperation', *Journal of International Criminal Justice* 14 (2016); 73-100.

95 Хехир (2019)

96 Холвоет (2020)

истини или друштвеном благостању.⁹⁷ Друге иницијативе за транзициону правду на Косову су или премалог обима да би допринеле ширим друштвеним променама, превише политизоване или нису успеле да дају опипљиве резултате. СВК је успостављен у контексту општеприсутног разочарења у суђења за ратне злочине, а његови међународни спонзори наметнули су Косову оснивање суда са проблематичним мандатом. У том контексту, СВК је био суочен са огромним изазовом да постигне локално разумевање и прихватање за свој рад. За крај, посебно је важно да СВК покаже да је у стању да утврђује чињенице у вези са почињеним злочинима које ће довести до пресуда, обезбеђујући истовремено разумну меру правде за жртве. Тек тада би његов рад могао помоћи отварању тема о разноликим искуствима насилне прошлости на Косову.⁹⁸

97 Висока (2017)

98 Ibid

3. Налази истраживања о перцепцији СВК 2020.

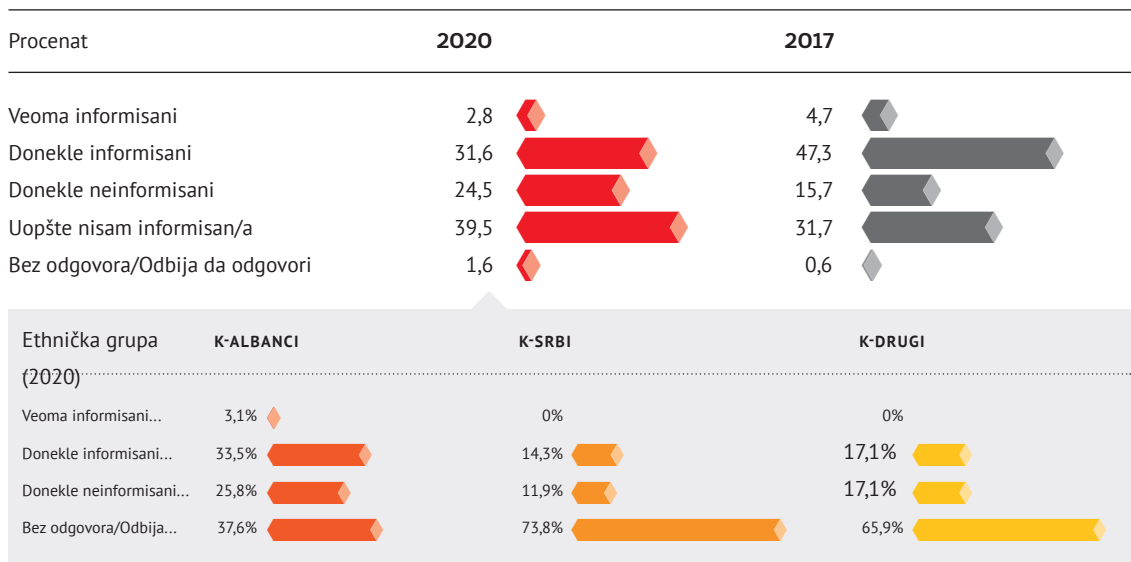
Студија перцепције јавности је спроведена средином септембра 2020, непосредно пре него што СВК објавио своје прве оптужнице.⁹⁹ Та недавна дешавања могла су имати утицаја на разумевање и перцепцију јавности о СВК-у на Косову, а што се не огледа у подацима приказаним испод. Испитивање је спроведено септембра 2020. у 38 косовских општина и обухватило је укупно 1.065 грађана Косова старијих од 18 година: 815 косовских Албанаца, 150 косовских Срба и 100 припадника других мањинских заједница на Косову (несрпске мањине). Узорак последње две групе је пондерисан како би се омогућила поузданија анализа ставова по етничким групама. Узорак се пондерује на одговарајући начин пре него што се изврши анализа како би се одразила етничка структура Косова. Анкета о перцепцији Специјалног суда за Косово била је прилагођена верзија истраживања из 2017. године; упитник се може наћи у Анексу 1. Све доле наведене табеле података могу се наћи у Анексу 2.

⁹⁹ Саме СВК такође прикупљају информације о нивоу упознатости јавности и ставовима према СВК на Косову и у Србији кроз годишња истраживања јавног мњења. Она су спроведена у Србији (2017) и на Косову и у Србији (2018) а о резултатима је СВК известила у извештају о кампањи информисања јавности. Истраживање јавног мњења спроведено је и 2019. (на Косову и у Србији), али резултати још нису саопштени јавно.

3.1 Упознатост јавности са СВК и даље на ниском нивоу

Слика 3.1

У којој мери сматрате да сте информисани о Специјалном суду за Косово?

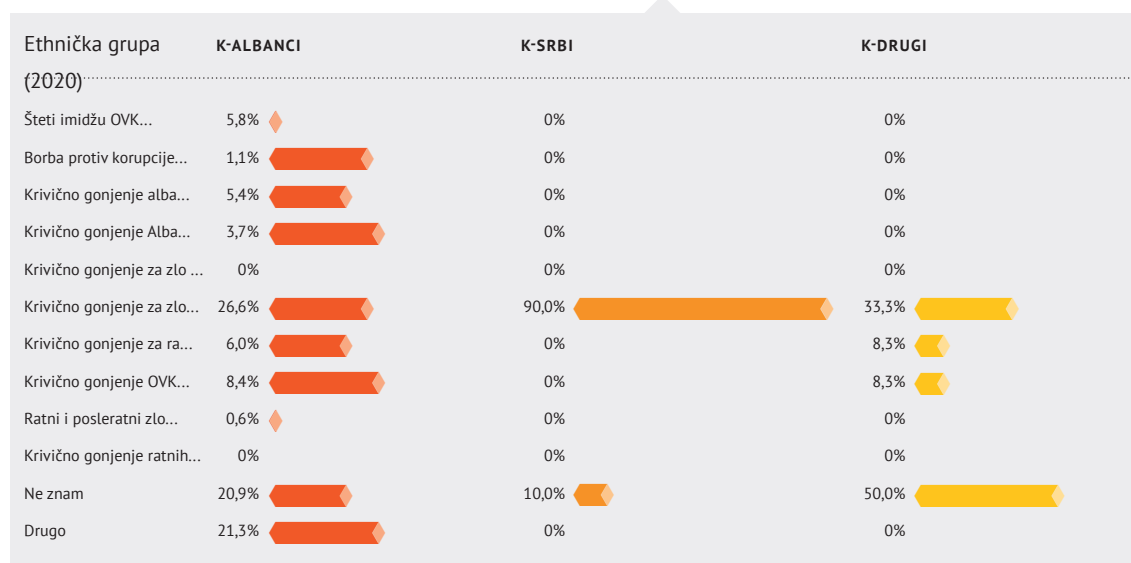
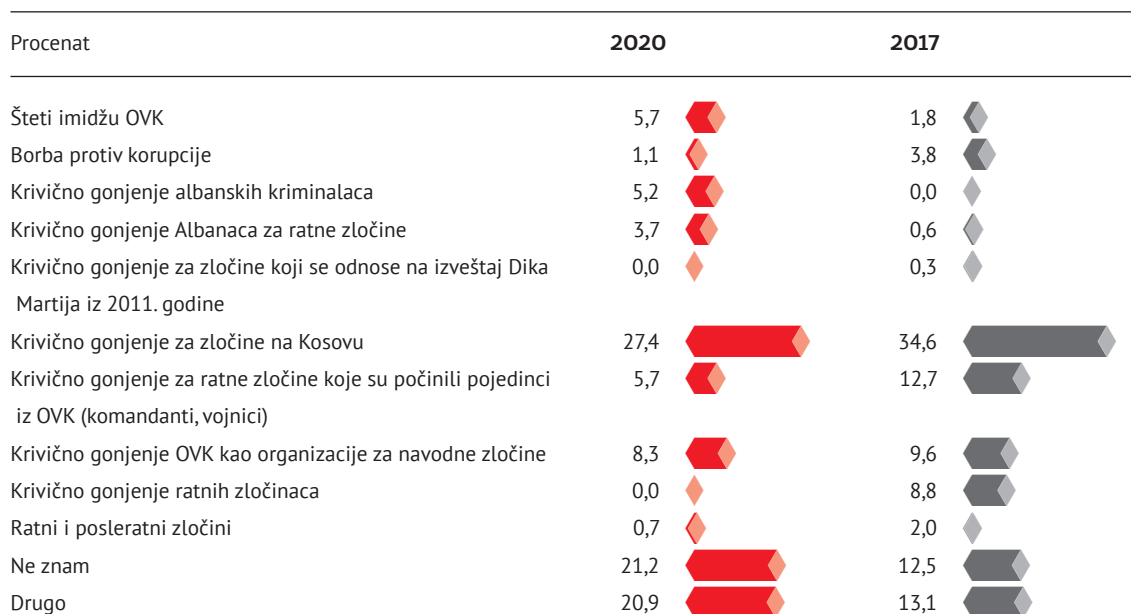
До септембра 2020. године, мањи проценат људи се сматрало информисаним о СВК-у него пре три године; са 34,4% који се осећају „донекле“ или „веома информисано“ наспрам 52% у 2017. години, док је само 2,9% испитаника рекло да су „врло информисани“ (4,7% у 2017. години). 64% испитаника се осећа „донекле неинформисано“ или „уопште није обавештено“ у 2020. години, наспрам 47,3% у 2017. То је значајно нижи ниво опште упознатости јавности током периода у којем се досег СВК повећао. Могућа објашњења могу бити да се грађани углавном баве другим дешавањима, као што су непрестане политичке кризе, економска нестабилност и социјално благостање. Такође, објашњење би могло бити повезано са чињеницом да је досег СВК-а могао бити ограничен на одређене групе које нису деловале као „појачивачи“ порука СВК-а.

Када се посматрају етничке групе, косовски Албанци су нешто боље информисани од других, при чему 37,6% Албанаца указује да „уопште нису обавештени“, док је то случај за 73,8% косовских Срба и за 65,9% припадника других мањинских група. Ове разлике би могле бити последица тога што различите групе користе изворе информисања на различитим језицима. Мушкарци су боље информисани од жена, с тим што је 43,7% мушких испитаника „донекле“ или „врло информисано“ у односу на 25,7% жена [табела 1.1; Прилог 2].

Знатних разлика у степену информисања различитих старосних група нема. Испитаници у свим старосним групама, њих око трећина, (31,8% до 37,3%) сматра су или „донекле“ или „врло информисани“ [табела 1.2].

Slika 3.2

Po Vašem mišljenju, koja je svrha Specijalnog suda?

Ovo je bilo otvoreno питање како би се људима омогућило да дају сопствено разумевање СВК-а. Од свих испитаника, њих 39,5% није било спремно да одговори на ово питање (ти одговори нису приказани на слици 3.2). Од оних који су одговорили на ово питање; 21,2% је изјавило да не знају шта је сврха СВК-а (у поређењу са 12,5% у 2017.). 27,4% испитаника сматра да је њихова сврха гоњење ратних злочина почињених на Косову - без обзира на то ко их је починио (у поређењу са 34,6% у 2017. години). 5,2% тренутно мисли да ће СВК процесуирати албанске осумњичене за криминал, а 3,7% да ће процесуирати Албанце за ратне злочине (подаци за 2017. годину били су 0%, односно 0,6%). 8,3% сматра да СВК кривично гони ОВК (као организацију) због наводних злочина (у поређењу са 9,6% у 2017. години) и 5,7% сматра да ће СВК кривично гонити појединце ОВК (команданте или војнике), у поређењу са 12,7 % у 2017. Још 5,7% је одговорило да мисли да је сврха СВК да оштети имиџ ОВК (у поређењу са 1,8% у 2017.). Ни ове године нико није знао да ће СВК

процесуирати наводе о злочинима изнесене у Мартијевом извештају из 2011. године и накнадној истрази СИРГ-а. Ови налази показују да међу грађанима још увек постоји врло мало разумевања о стварном мандату СВК-а. Чак и са јачом кампањом информисања јавности од стране СВК, информације изгледа не стижу до ње.

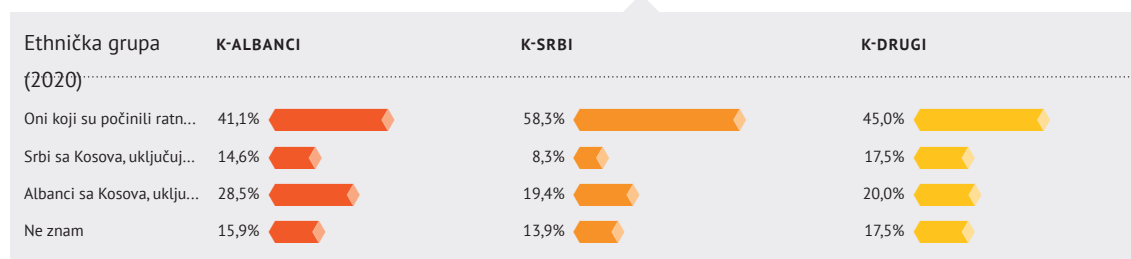
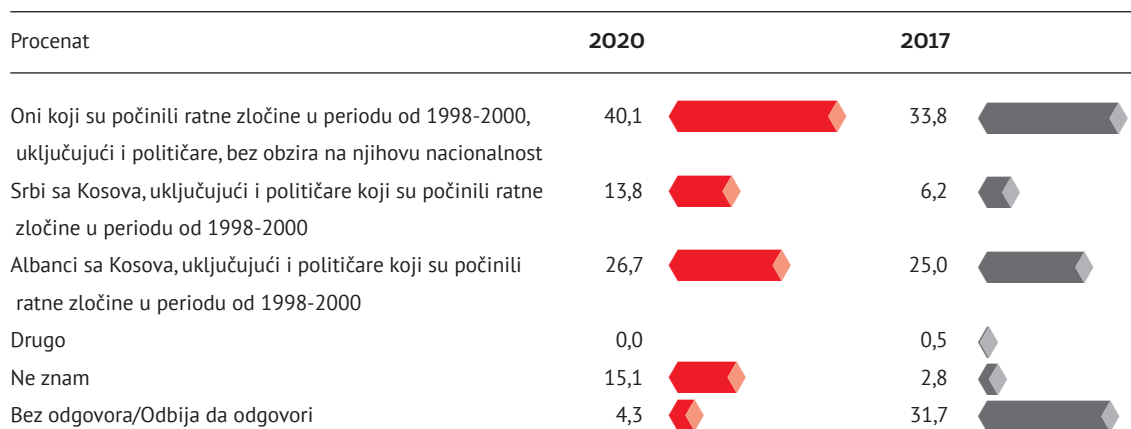
Када се одговори посматрају унутар етничких група, занимљиво је да су испитаници из српске и других невећинских заједница одговорили да или не знају шта је сврха СВК (10%, односно 50%) или да сматрају да је то кривично гоњење ратних злочина почињених на Косову, не повезујући га са одређеним починиоцима (90%, односно 33%). Ово вероватно потврђује налаз из 2017. године да они не разумеју да се не процесуирају сви злочини повезани са периодом рата, већ само они који се наводе у извештајима Дика Мартија и СИРГ.

Из којих извора сте до сада добијали информације о Специјалном суду за Косово?

Испитаници су могли да одаберу више одговора са листе могућих извора информација о СВК. Резултати показују да се ТВ станице (37,3%), онлајн медији (19,1%) и друштвене мреже (17,4%) у периоду између 2015-2020 најчешће користиле као извор информација о СВК [табела 2.1]. Изјаве косовских албанских политичара извор су информација за 12,4% косовских Албанаца, док сразмерно више анкетираних косовских Срба (54,6%) користи изјаве српских политичара као изворе информација [табела 2.1]. Када се посматрају старосне групе, четвртина (26,6%) младих (18-24 год.) помиње новине као извор информација, а за старије старосне групе, то је само 2,7% -7,5%. Није изненађујуће што више од половине младих људи између 18 и 34 године користи друштвене медије као извор информација. За старије старосне групе друштвени медији су такође редован извор информација, мада се с годинама проценат смањује са 35,1% на 10,7% [табела 2.2].

Slika 3.3

Kosovski Specijalni Sud ima „određeni mandat i jurisdikciju nad zločinima protiv čovečnosti, ratnim zločinima i drugim zločinima prema Kosovskom zakonu, koji su započeti ili počinjeni na Kosovu između 1. januara 1998. i 31. decembra 2000. godine od strane ili protiv građana Kosova ili Savezne Republike Jugoslavije.” Za koje ljude verujete da će verovatno biti predmet krivičnog gonjenja od strane Specijalnog suda na Kosovu?

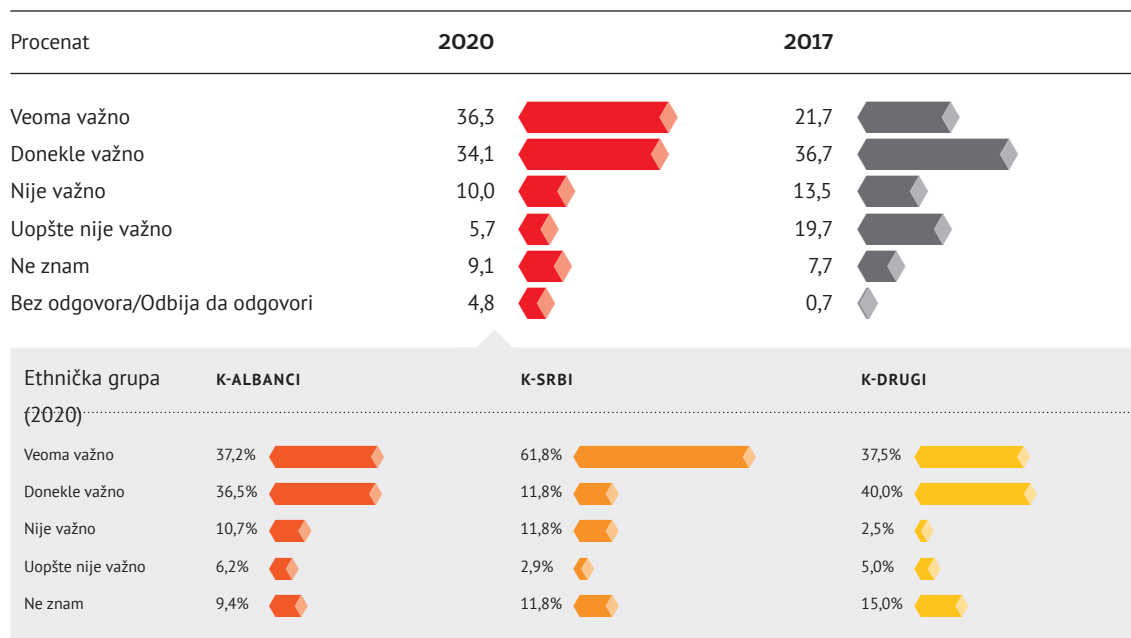

Уз овај званичан опис, већина испитаника (40,1%) сматра да је ће СВК гонити «оне који су починили ратне злочине у периоду између 1998-2000, укључујући и политичаре, без обзира на њихову етничку припадност» (спрам 33,8% у 2017.). Посматрајући одговоре унутар етничких група, 41,1% косовских Албанаца, 58,3% косовских Срба и 45,0% припадника других мањина мислило је да је то случај. Нешто више од четвртине (26,7%) свих испитаника мислило је да ће процесуирати „косовске Албанце, укључујући политичаре који су починили ратне злочине у периоду 1998-2000“ (прилично слично као 25% у 2017. години), а 13,8% сматра да су СВК основана како би процесуирала „косовске Србе, укључујући политичаре који су починили ратне злочине у периоду 1998-2000“ (спрам 6,2% у 2017. години). Стога званични опис мандата СВК-а није довољно јасан јер већина испитаника мисли да ће СВК процесуирати с ве наводне починиоце ратних злочина током рата на Косову.

3.2 Јавно подржава процесуирање тешких кривичних дела, али СБК неправедан

Slika 3.4

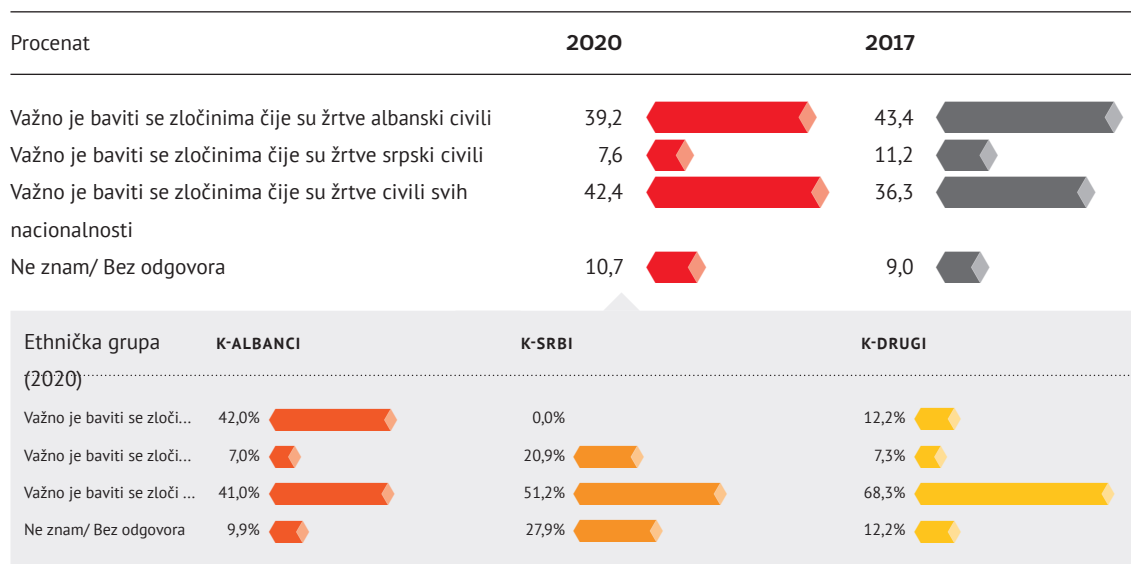
Koliko je važno gonjenje teških zločina počinjenih na Kosovu u periodu 1998-2000?

36,3% испитаника изјавило је да сматра да је „веома важно“ да се озбиљна кривична дела почињена на Косову између 1998-2000. процесуирају, што је више од 21,7% у 2017. Укупно 70,4% испитаника мисли је то „донекле“ до „веома важно“, а 15,7% то сматра „небитним“ или „уопште неважним“; у 2017. овај проценат је износио 58,4%, односно 33,2%. Тако, у 2020. години, већи број испитаника исказује жељу да озбиљни злочини почињени током и након рата на Косову буду кривично процесуирани. Када се посматрају одговори по етничким групама, постоји разлика између процента испитаника који сматрају да је кривично гоњење због тешких злочина «веома важно» или «донекле важно» - док 61,8% косовских Срба мисле да је «веома важно», ово мишљење дели 31,2% косовских Албанаца и 37,5% припадника других мањина. Међутим, јасна већина свих етничких група мисли да је то „донекле“ до „веома важно“; 73,7% косовских Албанаца, 73,6% косовских Срба и 77,5% припадника других мањина.

Slika 3.5

Po vašem mišljenju, sa kojim vrstama zločina počinjenih tokom i nakon završetka konflikta, 1998-99, se treba baviti?

Од укупног броја испитаника, 42,4% су мишљења да је «важно бавити злочинима над цивилима» (благи пораст у односу на 36,3% у 2017.), док је 39,2% сматрало да је «важно бавити се злочинима против албанских цивила» (у односу на 43,4% у 2017.) и 7,6% сматра и да је «важно бавити се злочинима над српским цивилима» (спрам 11,2% у 2017.). Како ова последња два одговора нису гласила да је важно бавити се злочинима које је претрпела *само* једна одређена етничка група, тумачимо их на начин да испитаници сматрају да је *посебно* важно испитати злочине које је претрпела одређена етничка група. Треба, међутим, нагласити, да у одговорима није пружена опција која је укључивала неспрске мањине као посебна категорија цивилних жртава.

Када се одговори посматрају кроз етничку припадност испитаника, 41,0% косовских Албанаца, 51,2% косовских Срба и 68,3% припадника других мањина сматра да је „важно бавити се злочинима које су претрпели сви цивили“. Даље, 42,0% Албанаца мисле да је посебно важно « бавити се злочинима над албанским цивилима», док 20,9% косовских Срба сматра да је посебно « важно бавити се злочинима над српским цивилима». Преосталих 27,9% косовских Срба или није знао или није одговорило на ово питање. Ови подаци показују да су косовски Албанци једнако подељени када је у питању важност кривичног гоњења злочина против „свих цивила“ или злочина против „посебно албанских цивила“. Објашњење можда лежи у томе што је СВК фокусиран на починиоце из албанске заједнице, те они можда осећају да нема задовољења правде за албанске жртве. У недавно објављеном извештају о ставовима грађана о транзиционој правди на Косову дошло се до закључка да људи углавном желе да се озбиљни злочини процесуирају, али имају тенденцију да приоритет дају злочинима од којих је највише страдала њихова етничка група.¹⁰⁰

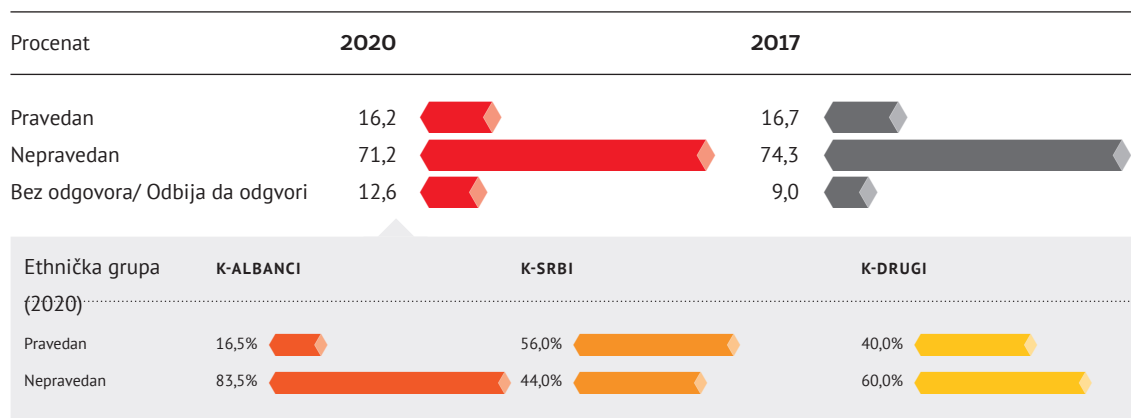
У погледу старосних група постоји само једна битна разлика; 31% испитаника из старосне групе 65+ сматра да је „важно бавити се злочинима које су претрпели сви цивили“, 46,9% сматра да је „важно

100 Висока, Ђим и Лјуми, Бесарт (Visoka, Gëzim & Lumi, Besart), 'Citizens Perspective on a Future Strategy for Transitional Justice in Kosovo', јануар 2021; <https://www.paxforpeace.nl/publications/all-publications/citizens-perspective-on-a-future-strategy-for-transitional-justice-in-kosovo>

бавити се злочинима над албанским цивилима“, а 8,8% сматра да је „важно бавити се злочинима над српским цивилима“, што указује на благу тенденцију фаворизовања сопствене етничке групе, више него међу осталим старосним групама [табела 3].

Slika 3.6

Specijalni sud za Kosovo goniće samo teška krivična dela počinjena na Kosovu u periodu 1998-2000, opisana u istrazi iz 2011. godine („Martijev izveštaj“ Savetu Evrope), koji uglavnom pokriva samo navodne zločine u vezi sa Oslobođilačkom vojskom Kosova. Kako vi doživljavate ovaj sporazum?

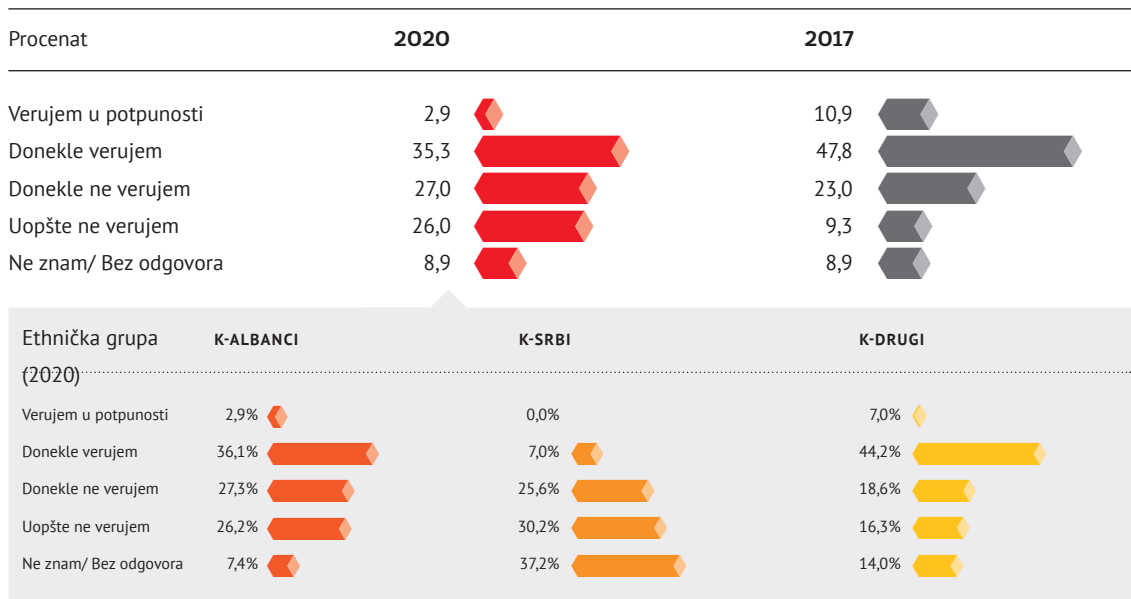
Од свих испитаника, 71,2% сматра да је неправедно то што ће СВК процесуирати само тешка кривична дела почињена на Косову у периоду 1998-2000 описана у Мартијевом извештају, који углавном покрива наводне злочине повезане са Ослободилачком војском Косова (у 2017. овај проценат је износио 74,3%). Само 16,2% сматра да је то поштено (слично 16,7% у 2017. години). Не изненађује то што се појављују оштре разлике у одговорима по етничким групама када; 56,0% косовских Срба и 40,0% припадника осталих мањина сматра да је поштено да СВК углавном гони злочине повезане са ОВК, док је само 16,4% косовских Албанаца дели ово мишљење. У 2017. години ови проценти су били 45,5%, 26,7% и 15,0%. То се може објаснити чињеницом да генерално свака етничка група себе сматра главном жртвом косовског рата или његових последица, док остале сматра припадницима починилаца.¹⁰¹ Више жена (21,4%) него мушкараца (15,8%) сматра да је мандат СВК правичан аранжман [табела 4].

101 Ibid.

3.3 Уверење да СВК може да задовољи правду на ниском нивоу

Slika 3.7

Koliko imate poverenja da će Specijalni Sud za Kosovo doneti pravdu za žrtve teških zločina počinjenih u periodu 1998-2000?

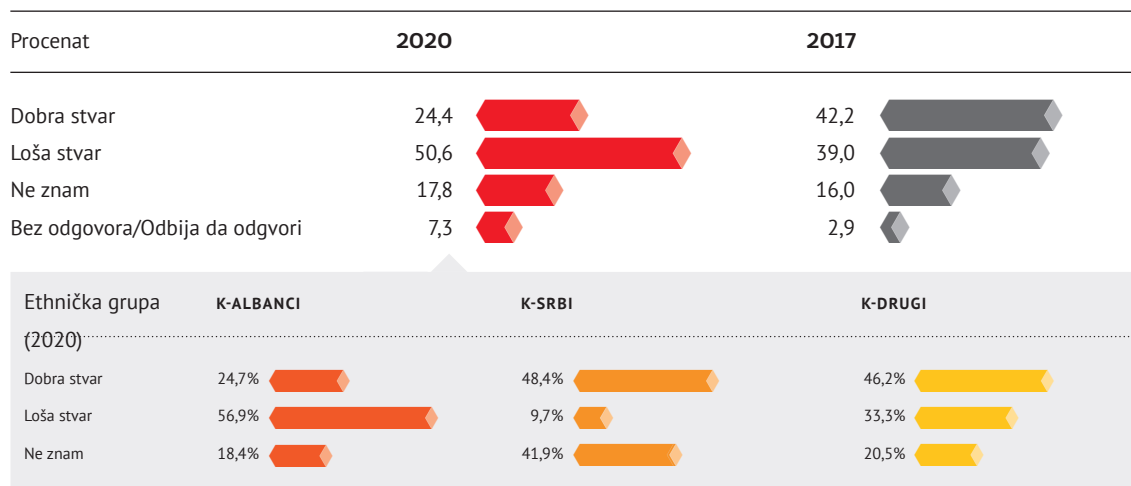

Више испитаника (53%) „донекле не верује“ или „уопште не верује“ да ће СВК донети правду жртвама тешких злочина почињених у периоду 1998-2000. него оних (38,2%) који „донекле“ или „потпуно верују“ да ће СВК то учинити. Ово је битан резултат, јер је 2017. године било обрнуто, 58,7% је веровало да ће СВК донети правду жртвама, док је 32,3% сумњало у то.¹⁰² Уопштено посматрано, чини се да испитаници из српске заједнице у највећој мери сумњају да СВК може донети правду за жртве, при чему 55,8% сумња у то („донекле“ и „не уопште“), а само 7,0% „донекле верује“ у ово, а преко трећина њих уопште није одговорило на ово питање. Међутим, поверење међу косовским Србима се заправо мало повећало јер је 2017. године 69% сумњало да ће СВК донети правду. Истовремено, поверење међу анкетираним косовским Албанцима је опало, са 39,0% који или „донекле“ или „потпуно верују“ да СВК може донети правду, наспрам 60% у 2017. Поверење је опало и међу припадницима других мањина, са 51,2% који или „донекле“ или „потпуно“ верују да СВК могу донети правду за жртве тешких злочина почињених у периоду 1998-2000, према 58,4% у 2017. То што се опште поверење у могућност СВК да обезбеди правду за жртве умањило може се објаснити чињеницом да је свеукупно поверење у правосудне механизме на Косову ниско, а дуго чекање на оптужнице СВК-а учинило је људе сумњичавијима и искључивијима. Главна промена у односу на ранија истраживања је да је поверење међу косовским Албанцима у способност СВК-а да донесе правду знатно опало, док је међу косовским Србима благо порасло. Ово је могуће повезати са налазом да већина косовских Албанаца види мандат СВК „као неправедан, док више од половине косовских Срба сматрају да је мандат фер.“

¹⁰² Напомена: подаци су извучени из сирових података за истраживање 'Public Perception of the Kosovo Specialist Court: Risks and Opportunities', 2017; у овом извештају приказани су само резултати података подељених по етничким групама

Slika 3.8

Da li je Kosovski Specijalni Sud (optužnice, suđenja i moguće osuđujuće presude) dobra ili loša stvar za Kosovo?

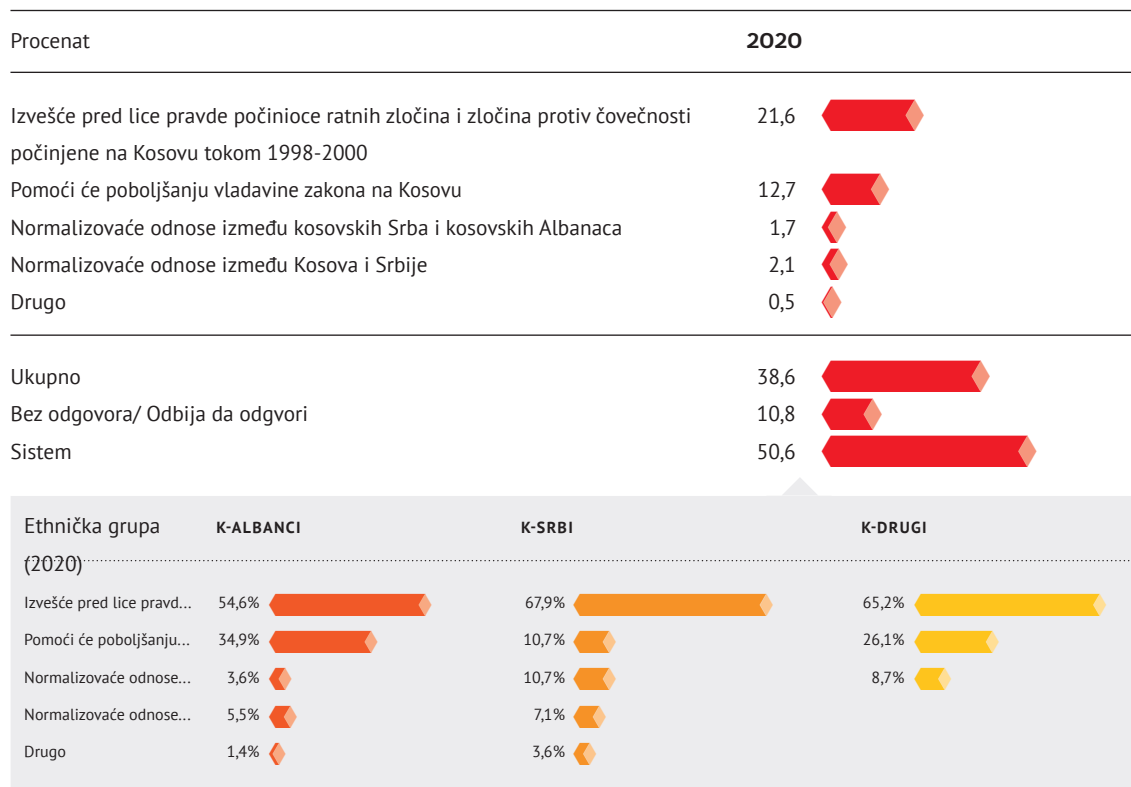

Тренутно више људи (50,6%) сматра да је СВК лоша ствар за Косово него добра (24,4%), док је 2017. године било обрнуто - са 39,0% и 42,2%. Када се посматрају старосне групе, битно је истаћи да 60,2% најмлађих испитаника (18-24 год.) Сматра да је СВК лоша ствар за Косово, а само 19,9% њих сматра да је то добра ствар [табела 5].

Многи косовски Срби (41,9%) не знају да ли је СВК добра или лоша ствар, док 48,4% косовских Срба сматра да је СВК добра ствар, још 9,7% косовских Срба сматра да је то лоша ствар. Такође 46,2% припадника других мањина сматра да је СВК добра ствар, док трећина њих мисли да је то лоше. За косовске Албанце бројке су обрнуте, 24,7% сматра да је то добра ствар, док 56,9% сматра да је СВК лоша ствар за Косово. Ово се подудара са подацима о „правичности“ мандата СВК-а, који већина К-Албанаца сматра неправичним.

Slika 3.9

Koji je glavni razlog zašto mislite da je Specijalni Sud dobra stvar za Kosovo?

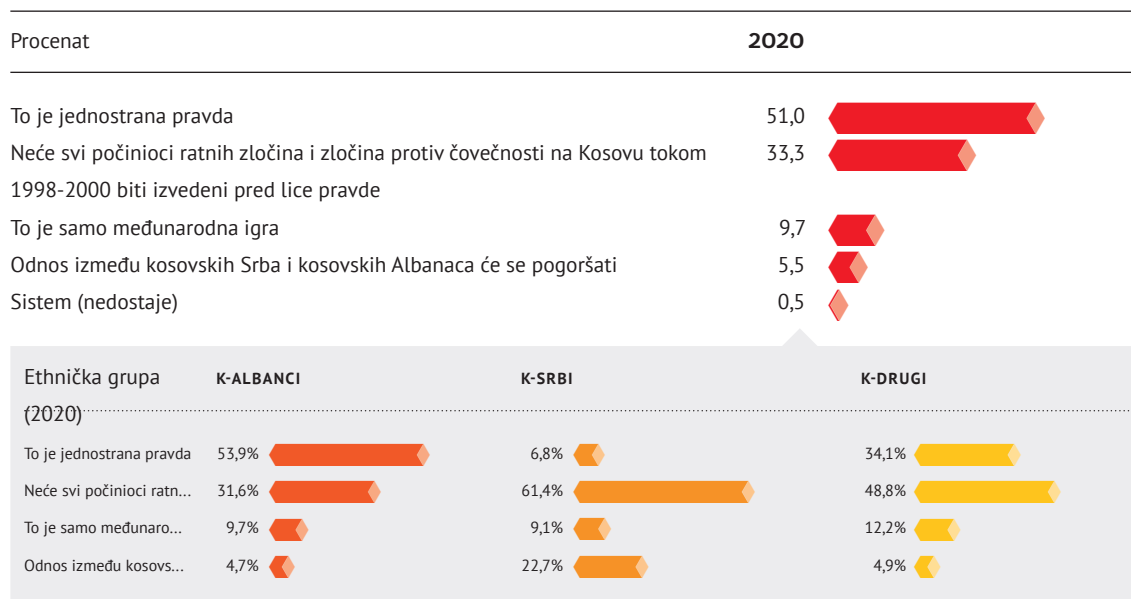

Само 38,6% испитаника одговорило је на ово питање (јер онима који сматрају да је СВК лоша ствар није постављено ово питање). Главни разлози због којих су сматрали да је СВК добра ствар за Косово су то „што ће починиоце ратних злочина и злочина против човечности почињене на Косову током 1998-2000 привести правди“ (21,6%) и што ће „помоћи побољшању владавине права на Косову“ (12,7%). Веома мали проценат испитаника је сматрао да ће то „нормализовати односе између Косова и Србије“ (2,1%) или да ће „нормализовати односе између косовских Срба и косовских Албанаца“ (1,7%).

Постојала је одређена разлика у одговорима по етничким групама; од оних који мисле да је СВК добра ствар, 65,2% припадника неспрских мањина и 67,9% косовских Срба верује да ће «починиоци ратних злочина и злочина против човечности почињених на Косову током 1998-2000 бити приведени правди», исто је одговорило 54,6% косовских Албанаца. Још 34,9% косовских Албанаца сматрају да је СВК добра ствар јер верују да ће „помоћи у побољшању владавине права на Косову“, док је 26,1% припадника неспрских мањина и 10,7% косовских Срба то такође навело као главни разлог за њихово уверење да је СВК добра ствар за Косово. Такође, 10,7% косовских Срба и 8,7% припадника других мањина мисле да је СВК добра ствар због тога што ће „нормализовати односе између косовских Срба и косовских Албанаца“, док само 3,6% косовских Албанаца сматрају да је СВК добра ствар из истог разлога.

Slika 3.10

Koji je glavni razlog zašto mislite da je Specijalni Sud loša stvar za Kosovo?

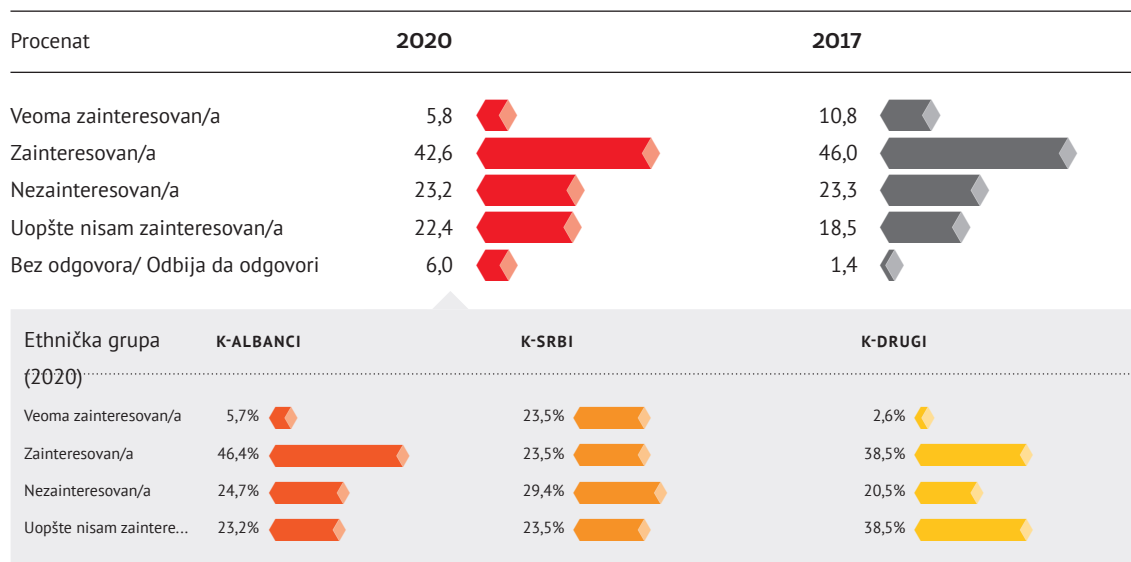

Ово питање је постављено свим испитаницима. Главни разлози који се наводе су да је „то једнострана правда“ (51,0%) и да „неће сви починиоци ратних злочина бити изведени пред лице правде“ (33,3%). Много мањи проценат од 9,7% мисли «да је то само међународна игра», а 5,5% мисли да ће се «односи између косовских Срба и косовских Албанаца погоршати». Приликом рашчлањивања података по националној припадности, увиђа се да знатно више косовских Албанаца (53,9%) сматра да је СВК лоша ствар јер је „то једнострана правда“ од припадника других мањина (31,1%) или косовских Срба (6,8%). Истовремено, више косовских Срба (61,4%) види СВК као лошу ствар јер „неће сви починиоци ратних злочина бити изведени пред лице правде“ од припадника других мањина (48,8%) или косовских Албанаца (31,6%). Такође, истраживање перцепције из 2017. године показало је да су косовски Срби веома скептични према способности СВК-а да процесуира довољно случајева, јер ни други међународни и национални судови нису успели у томе.¹⁰³ Даље, 22,7% косовских Срба види СВК као лошу ствар јер мисле да ће се «односи између косовских Срба и косовских Албанаца погоршати», док само 4,9% припадника других мањина и 4,8% косовских Албанаца то види као главни разлог због ког сматрају да је СВК лоша ствар за Косово. Ова разлика у очекивањима да би СВК могла да иманегативан утицај на међуетничке односе и може бити резултат страха косовских Срба који су у мањини и који се у доминантном политичком наративу означавају као кривци. Већини косовских Албанаца могуће погоршање односа са косовским Србима не представља велику забринутост.

¹⁰³ Ворен и други (2017). стр. 15-16

Slika 3.11

Koliko ste zainteresovani za proces rada kosovskog Specijalnog Suda?

Нешто више испитаника је «(веома) заинтересовано» са 48,4% који су одговорили на овај начин, од 45,6% који наводе да се «не интересују (уопште)». Међутим, 2017. године интересовање је било мало веће са 56,8% „(врло) заинтересованих“ и 41,8% „незаинтересованих (уопште)“. Косовски Албанци (52,1%) су нешто више заинтересовани од косовских Срба (47,1%) или припадника других мањина (41,0%). Више мушкараца (56,9%) него жена (45,7%) је „(веома) заинтересовано“ [табела 6].

Шта сматрате најпоузданијим извором информација у вези са процесима / суђењима која ће се одвијати у Специјалном суду за Косово?

Испитаницима је дата могућност да заокруже више одговора на ово питање. Све у свему, многи испитаници сматрају да су медији поуздан извор информација (добивши поверење 51,5% испитаника). У анкети није понуђен избор конкретних медија и стога није могуће направити јасну процену поузданости медија које испитаници користе. У целини гледано, медији на Косову су подељени по етничким линијама и „приступ информацијама је често ограничен на једну етничку или политичку групу, при чему већина медија извештава претежно о питањима која се тичу њихове националности“.104 У 2017. години медији су се помињали много мање, постигавши само 25,9% [табела 7.1]. Од онда се поверење у друге изворе информација благо смањило; поверење у изјаве званичника СВК-а пало је са 13,1% у 2017. на 8,4% у 2020; поверење у веб страницу СВК је са 9,9% пало на 6,3%; поверење у извештаје независних истраживачких новинара смањило се са 14,7% на 5,8%; поверење у изјаве међународних представника пале су са 9,8% на 3,4%. Истовремено, такође је укупно поверење у изјаве политичара остало релативно

104 Косово се на листи Светског индекса медијских слобода Репортера без граница рангира на 70. од 180. места; <https://rsf.org/en/kosovo>. На листи извештаја Freedom House-а Косово има 3,25 од 7 поена за медијске слободе; <https://freedomhouse.org/country/kosovo>. Недавно, децембра 2020, Радио Косово, јавни сервис, одбио је да емитије причу о Српкињи у серијалу од 10 прича „Живот са сећањем на нестале“ јер су сматрали да та епизода садржи „језик линча против Албанаца“, КОНА Ditore, „Радио Косово прекинуо емитовање аудио драме након приче о Српкињи“, 12. јануар 2021; <https://www.koha.net/kulture/253900/radio-kosova-nderpret-audio-dramat-pas-rrefimit-te-gruas-serbe/?fbclid=IwAR1w1xqytr6TogmaXcFHDW01Nqh2fcE1gvoPABAW1o9B1GxQEm7E6LOWc14>

ниско. Не изненађујуће то што поверење у изјаве косовских албанских политичара имају анкетирани косовски Албанци и припадници других мањина (11,4% и 13,5%), али не и косовски Срби, док изјавама српских политичара верује 31,2% испитаника косовских Срба који су одговорили на питање (22,9% косовских одговорило на питање Срба), али не и косовски Албанци или припадници других мањина [табела 7.1]. Даље, док косовски Албанци (79,6%) и припадници других мањина (75,4%) показују велико поверење у медије као поуздане изворе информација, код косовских Срба је тај проценат нешто нижи - 51,0%. Поверење у СВК као извор информација остаје релативно ниско - 14,5% (припадници несрпских мањина), 22,6% (косовски Албанци) и 23,9% (косовски Срби).

Све у свему, ова кратка анкета показује да се укупна сазнања и осећања на Косову у вези са СВК не мењају много од 2017. године. И даље постоји још врло мало разумевања међу грађанима о правом мандату и сврси СВК; само отприлике трећина свих испитаника зна да то има везе са ратним злочинима или озбиљним злочинима који су наводно повезани са СВК. Генерално, грађани желе да се процесуирају тешки злочини против свих цивила, али се примећује и јака преференца да се процесуирају злочини почињени над одређеним етничким групама, најчешће оних којима испитаници и припадају. Чини се да ни повећани напори СВК-а да допру до већег броја грађана нису успели у томе да промене укупни јавни дискурс у вези са СВК, што је делимично последица доминације једног јаког дискурса упереног против СВК међу политичким елитама и медијима на Косову. Такође, налази указују на то да је међу косовским Албанцима опало поверење у то да СВК може да обезбеди правду, док је међу косовским Србима то уверење повећано. Ово може бити последица јаког утицаја етно-националистичких дискурса у вези са позивима за саслушање у 2019. и 2020., и тога што већина косовских Албанаца сматра да је мандат СВК неправедан, док га многи косовски Срби и припадници других мањина сматрају поштеним. Истовремено, изразите разлике у поверењу указују на вероватноћу да ће различите етничке групе различито гледати на резултате рада СВК-а. Да ли је то могло да постане прави проблем, ће зависити од тога да ли ће СВК бити у стању да објасне судске поступке у контексту политичке поларизације која их прати.

4. Закључци и препоруке

Настанак Специјалног суда за Косово није условљен само правосудним потребама, већ и политичким. Таква је и позадина мандата СВК који је контроверзан од самог почетка, јер се првенствено, или искључиво, бави наводним злочинима повезаним са једном страном у рату на Косову 1998/99. Гледајући чисто из перспективе међународног права или људских права, озбиљне оптужбе за ратне злочине и злочине против човечности наведене у извештају кривичне истраге СИРГ треба процесуирати. Око овога нема дискусије јер жртве ових злочина заслужују правду. Зато је и разумљиво то што су СВК основане као хибридан суд који комбинује косовске законе и међународно хуманитарно право са међународним особљем. Међутим, чињеница да је фокус СВК-а на једној страни у сукобу чини његов рад контроверзним и склоним злоупотреби од стране доминантних етно-политичких дискурсе око жртава и починиоца, како на Косову, тако и у Србији. Ако они наставе да доминирају, многи косовски Албанци ће вероватно сваког осуђеног починиоца сматрати „херојем ослободиоцем“. У Србији с друге стране, будуће пресуде СВК ће само потврдити њихову наратив о ОВК као злочиначком подухвату и да, као таквом, Косову никада није требало дозволити да прогласи независност.

Са тачке гледишта транзиционе правде, једнострано фокус мандата СВК је негирање онога што се зна о добро дефинисаним инклузивним трајекторијама ретрибутивне правде као компоненте транзиционе правде. Исто тако, чињеница да СВК нема трајно локално присуство на Косову – што је испрва било предвиђено – не помаже проблему видљивости на локалном нивоу, односима и самим тим и легитимитета. У овом тренутку, СВК и Одељење за ратне злочине Специјалног тужилаштва Републике Косово (СТРК) су једини механизам на националном нивоу који се баве ратном прошлoшћу; оба су само механизми ретрибутивне правде са (географски) ограниченим мандатима. Иронично, СВК би се могла показати ефикасним у другим димензијама транзиционе правде: институционалној реформи и евентуалним искључивањем корумпираних лидера из политичког система. Једини други озбиљни и континуирани напори ка суочавању са ратном прошлoшћу је утврђивање истине у вези са 1.642 особе које се још увек воде као нестале.

Преовладавајући фокус на суђења за ратне злочине утицао је на ниво пажње и улагање напора у друге важне аспекте суочавања са прошлoшћу на Косову, као што су: тражење истине и документација, комеморација, репарације и накнаде, као и признање и подршка свим жртвама и преживелима у сукобу без обзира на њихов идентитет и статус. Све ове димензије ТП такође треба адресирати како би се помогло косовском друштву да постане инклузивније и мирније. У светлу тренутних поступака СВК-а, крајње је време да влада Косова и њени међународни подржаваоци уложе у свеобухватан приступ суочавања са прошлoшћу.

Неке од препорука изнетих у 2017. години и данас су релевантне.

СПЕЦИЈАЛНИ СУД ЗА КОСОВО ТРЕБА ДА:

- ◆ Интензивира кампању информисања јавности и дијалога на Косову, у Србији и другим земљама на Западном Балкану, како би:
 - јасно објаснили настанак и мандат СВК, укључујући и појашњења о његовим ограничењима;
 - објаснили разлику између улоге Специјализованих већа Косова и Канцеларије Специјализованог тужилаштва;
 - Јавно и благовремено одговорили на дешавања у вези са СВК;
- ◆ Поново размотри успостављање сталног присуства Специјализованих већа на Косову, како би се повећала видљивост и створило више директних односа са оштећеним заједницама;
- ◆ Осигура правовремене и ефикасне оптужнице, суђења и пресуде које су у потпуности у складу са важећим законима;
- ◆ Избегава сваку сумњу у политички утицај или утицај предрасуда у вези са одлукама и поступцима СВК-а;
- ◆ Развије излазну стратегију која ће осигурати да се, када СВК буде смањивала обим свог пословања, активности у вези са информисањем јавности и дијалогом у вези са поступцима и њиховим исходима предају влади Косова и интегрално учине доступним косовском цивилном друштву, локалној заједници и локалним медијима, са одговарајућим фондовима и капацитетом.

ВЛАДА КОСОВА ТРЕБА ДА:

- ◆ Преузме одговорност за СВК као део свог правног система и да у потпуности сарађује како би се осигурало да правда буде задовољена, али и да обезбеди заштиту сведока и жртава;
- ◆ Одвоји политику од ратне прошлости, усвајањем етичког приступа суочавању с прошлошћу;
- ◆ Покаже искрену посвећеност захтеву Европске комисије да развије свеобухватну стратегију за транзициону правду као део процеса приступања ЕУ;
- ◆ Инвестира у развој инфраструктуре за суочавање са прошлошћу (I4DwP) на Косову¹⁰⁵, који се састоји од следећих елемената:
 - Стратешке визије и националног разумевања развијених на основу информација о ставовима грађана о принципима и етици суочавања са прошлошћу и спровођења транзиционе правде на Косову. Ово би требало да подразумева 1) давање примата приступу усмереном на жртве и преживеле, 2) већу родну равноправност и осетљивост и 3) деетнизацију, деполитизацију и деперсонализацију иницијатива за суочавање са прошлошћу;
 - Интегрисане базе знања и извора постојећих секторских стратегија, иницијатива и механизма транзиционе правде и суочавања са прошлошћу на Косову;
 - Национална стратегија о транзиционој правди која обједињује четири широко дефинисана стуба транзиционе правде: суђења за ратне злочине, трагање за истином, репарације и гаранције о непонављању кроз институционалне реформе. Ова стратегија треба да буде заснована на потребама и интересовањима грађана и да се развије на основу промишљеног, инклузивног процеса на принципу одоздо на горе;

¹⁰⁵ За више детаља о овој врсти инфраструктуре за суочавање са прошлошћу (I4DwP) видети Висока и Љуми (2020), стр. 32-41.

- Интегрална институционална инфраструктура за суочавање с прошлошћу која би функционисала као кровна институција одговорна за пружање подршке постојећим и будућим иницијативама за суочавање са прошлошћу на Косову;
- ◆ Оснује парламентарни одбор за суочавање с прошлошћу са функцијом праћења и извештавања о напретку владе;
- ◆ Одмах уложи у јачање капацитета и независности правосуђа на Косову за бављење ратним злочинима, злочинима против човечности и другим тешким злочинима. Као део овога, треба ојачати заштиту жртава и сведока.

ЕУ И МЕЂУНАРОДНИ АКТЕРИ НА КОСОВУ ТРЕБА ДА:

- ◆ Подрже опсежне и свеобухватне напоре за суочавање са прошлошћу на Косову улагањем политичких, бирократских и финансијских ресурса у промовисање националног плана за суочавање са ратном прошлошћу, тако да Косово може да испуни захтеве Европске комисије. Дијалог за нормализацију односа између Србије и Косова којим посредује ЕУ мора да реши и хитна отворена питања у вези са суочавањем са прошлошћу, а потенцијални споразум треба да узму у обзир потребе и перспективе свих угрожених заједница;
- ◆ Експлицитно надгледају напредак Косова и Србије у суочавању са прошлошћу и инклузивне праксе транзиционе правде, као део њиховог процеса приступања ЕУ;
- ◆ Удвоструче напоре како би се осигурало да узајамна правна помоћ између Косова и Србије у истрази ратних злочина функционише;
- ◆ Наставе да подржавају остваривање независности правосуђа на Косову и јачање капацитета локалних институција на Косову и у Србији да се баве ратним злочинима.
- ◆ Даље јачају финансијску подршку за подстицање локалних и прекограничних пројеката транзиционе правде, као и дају приоритет транзиционој правди у другим пројектима цивилног друштва које финансира ЕУ;
- ◆ Препознају и награде рад косовских институција које подржавају СВК, на пример унапређивањем изгледа за либерализацију визног режима, унапређењем процеса европских интеграција Косова и подржавањем косовских дипломатских напора да обезбеди релевантна признања и стекне чланство у међународним и регионалним организацијама.

ЦИВИЛНО ДРУШТВО НА КОСОВУ ТРЕБА ДА:

- ◆ Настави да сарађује са тимом за комуникацију са јавношћу СВК-а како би остварили транспарентност и комуницирали на исправан начин, али и поделили потребне информације са ширим косовским друштвом, ублажујући потенцијалне нежељене ефекте на тај начин;
- ◆ Ради заједно у коалицијама како би унапредили приступе који се фокусирају на грађане и инклузивну националну стратегију за транзициону правду на Косову, кроз ангажовање различитих заједница жртава и заједничко лобирање усмерено на владу и међународне организације;
- ◆ Уложи у изградњу капацитета и ефикасне и одрживе кампање информирања јавности које се боре против националистичких и искључивих наратива.

Анекс 1

Истраживање о перцепцији јавности 2020

I. ЗНАЊЕ ГРАЂАНА О СВРСИ И УЛОЗИ СПЕЦИЈАЛНОГ СУДА

Прво, желимо да Вас питамо неколико питања о сврси и изворима информације специјалног суда.

1. У којој мери сматрате да сте информисани о специјалном суду?

- а) Веома информисани
- б) Донекле информисани
- ц) Донекле неинформисани
- д) Уопште нисам информисан/а [Пређите на питање 4]
- е) Без одговора/ Одбија да одговори

2. По Вашем мишљењу, која је сврха специјалног суда?

3. Из којих сте извора до сада добили информације о Специјалном суду за Косово? [Означите више опција]

- а) Националне новине
- б) Онлине медији портали
- ц) Друштвене мреже (Facebook, Twitter, итд.)
- д) ТВ станице
- е) Радио станице
- ф) Организације Цивилног Друштва (ОЦД) / Невладине Организације (НВО)
- г) Извештаји независних истраживачких новинара
- х) Веб страница Специјалног Суда и/или изјаве Службеника Специјалног Суда (Главни тужилац, Председник или Секретар)
- и) Изјаве политичара Косовских Албанаца
- ј) Изјаве српских политичара
- к) Изјаве међународних представника (нпр. ЕУ и амбасаде)
- л) ЕУЛЕКС -а
- м) Усмено
- н) Остало, молимо Вас наведите _____
- о) Без одговора/одбија да одговори

4. Косовски Специјални суд има „одређени мандат и јурисдикцију над злочинима против човечности, ратним злочинима и другим злочинима према Косовском закону, који су започети или почињени на Косову између 1. јануара 1998. и 31. децембра 2000. године од стране или против грађана Косова или Савезне Републике Југославије.» За које људе верујете да ће вероватно бити предмет кривичног гоњења од стране Специјалног суда на Косову?

- а) Они који су починили ратне злочине у периоду од 1998-2000, укључујући и политичаре, без обзира на њихову националност
- б) Срби са Косова, укључујући и политичаре који су починили ратне злочине у периоду од 1998-2000
- ц) Албанци са Косова, укључујући и политичаре који су починили ратне злочине у периоду од 1998-2000
- д) Друго, молимо наведите _____
- е) Не знам
- ф) Без одговора/Одбија да одговори

II. СТАВОВИ ГРАЂАНА И ОЧЕКИВАЊА ПРЕМА УСПОСТАВЉАЊУ И ФУНКЦИОНИСАЊУ СПЕЦИЈАЛНОГ СУДА

Следећа питања су у вези ваших ставова и очекивања према Косовском специјалном суду. Напомињемо да је све сто одговорите строго поверљиво и помоћи ће нам у разумевању сагледавања мишљења људи у вези са Специјалним судом.

5. Колико је важно гоњење тешких злочина почињених на Косову у периоду 1998-2000?

- а) Веома битно
- б) Донекле битно
- ц) Није битно
- д) Није уопште битно
- е) Не знам
- ф) Без одговора/ Одбија да одговори

6. По вашем мишљењу, са каквом врстом злочина почињених током и након завршетка конфликта, 1998-99, се треба бавити?

- а) Важно је бавити се злочинима чије су жртве албански цивили
- б) Важно је бавити се злочинима чије су жртве српски цивили
- ц) Важно је бавити се злочинима чије су жртве цивили свих националности
- д) Не знам/Без одговора

7. Специјални суд за Косово гониће само тешка кривична дела почињена на Косову у периоду 1998-2000, описана у истрази из 2011. године („Мартијев извештај“ Савету Европе), који углавном покрива само наводне злочине у вези са Ослободилачком војском Косова. Како ви доживљаваате овај споразум?
- а) Праведан
 - б) Неправедан
 - ц) Без одговора/Одбија да одговори
8. Колико имате поверења у Специјални Суд за Косово да ће донети правду за жртве тешких злочина почињених у периоду 1998-2000?
- а) Врло вероватно
 - б) Донекле вероватно
 - ц) Донекле невероватно
 - д) Врло невероватно
 - е) Не знам/ Без одговора
9. Да ли су Специјални Суд за Косово (оптужнице, суђења и могуће осуђујуће пресуде) добра или лоша ствар за Косово?
- а) Добра ствар [Пређите на питање 10]
 - б) Лоша ствар [Пређите на питање 11]
 - ц) Не знам
 - д) Без одговора/Одбија да одговори
10. Који је ГЛАВНИ РАЗЛОГ за који мислите да је Специјални Суд за Косово добра ствар за Косово?
- а) Извешће пред лице правде починиоце ратних злочина и злочина против човечности почињене на Косову током 1998-2000
 - б) Помоћи ће побољшању владавине закона на Косову
 - ц) Нормализоваће односе између Косовских Срба и Косовских Албанаца
 - д) Нормализоваће односе између Косова и Србије
 - е) Остало, молимо Вас наведите _____
 - ф) Без одговора/Одбија да одговори.
11. Који је ГЛАВНИ РАЗЛОГ за који мислите да је Специјални Суд за Косово лоша ствар за Косово?
- а) То је једнострана правда
 - б) Неће сви починиоци ратних злочина и злочина против човечности почињени на Косову током 1998-2000 бити изведени пред лице правде
 - ц) То је само међународна игра
 - д) Однос између Косовских Срба и Косовских Албанаца ће се погоршати
 - е) Остало, молимо Вас наведите _____
 - ф) Без одговора/Одбија да одговори.

III. ИЗВОРИ И КВАЛИТЕТ ИНФОРМАЦИЈА О СПЕЦИЈАЛНОМ СУДУ ЗА КОСОВО

Овај одељак ће садржати питања везана за изворе и квалитет информација које се пружају јавности о Специјалном суду.

12. Колико сте заинтересовани за процес рада Специјалног Суда за Косово?

- а) Веома заинтересован/а
- б) Заинтересован/а
- ц) Незаинтересован/ а
- д) Уопште нисам заинтересован/а
- е) Без одговора/Одбија да одговори

13. Шта сматрате најпоузданијим извором у погледу процеса/суђења који ће се одвијати у Специјалном суду? [Означите све на шта се односи]

- а) Веб сајт специјалног суда
- б) Изјаве званичника специјалног суда (Главног тужиоца, председника или секретара)
- ц) Судски поступак и сведочење жртава
- д) Медији
- е) Невладине организације
- ф) Независни истраживачки новинарски извештаји
- г) Изјаве политичара Косовских Албанаца
- х) Изјаве српских политичара
- и) Изјаве међународних представника укључујући ЕУ и амбасаде
- ј) ЕУЛЕКС-а
- к) Друго, молимо наведите _____
- л) Без одговора/Одбија да одговори

Анекс 2

Табеле са подацима из истраживања о перцепцији јавности

U kojoj meri smatrate da ste informisani o Specijalnom sudu za Kosovo?

Tabela 1.1

ROD (2020)	MUŠKO	ŽENSKO	UKUPNO
Veoma informisani	3,7%	1,9%	2,9%
Donekle informisani	40,0%	23,8%	32,1%
Donekle neinformisani	24,9%	25,1%	25,0%
Uopšte nisu informisani	31,4%	49,1%	40,1%
Ukupno	100,0%	100,0%	100,0%

Tabela 1.2

STAROST (2020)	18-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65+	UKUPNO
Veoma informisani	5,4%	3,1%	0,5%	2,4%	4,5%	1,8%	2,9%
Donekle informisani	31,9%	29,5%	36,4%	31,9%	32,1%	30,0%	32,1%
Donekle neinformisani	25,9%	31,5%	25,0%	20,5%	18,8%	20,9%	24,9%
Uopšte nisu informisani	36,8%	35,8%	38,2%	45,2%	44,6%	47,3%	40,1%
Ukupno	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Iz kojih ste izvora do sada dobijali informacije o Specijalnom sudu za Kosovo?

Tabela 2.1

ETNIČKA GRUPA (2020)	UKUPAN % (2020)	K-ALBANCI	K-SRBI	K-DRUGI
Nacionalne novine	4,5%	9,0%	57,1%	6,2%
Onlajn media portali	17,4%	37,6%	54,4%	27,7%
Društvene mreže (Facebook, Twitter, etc.)	19,1%	41,3%	40,2%	45,6%
TV stanice	37,3%	80,9%	84,1%	73,6%
Radio stanice	3,7%	8,1%	0,0%	8,0%

Organizacije Civilnog Društva (OCD) / Nevladine Organizacije (NVO)	1,2%	2,7%	0,0%	2,9%
Izveštaji nezavisnih istraživačkih novinara	2,0%	4,3%	5,8%	2,9%
Direktno od tima za informisanje Specijalizovanih veća Kosova	1,4%	2,9%	0,0%	5,3%
Web stranica Specijalizovanih veća i/ili izjave zvaničnika Specijalizovanih veća	1,4%	3,2%	0,0%	0,0%
Izjave političara kosovskih Albanaca	5,8%	12,4%	0,0%	27,9%
Izjave srpskih političara	0,6%	0,2%	54,6%	3,4%
Izjave međunarodnih predstavnika (npr. EU i ambasade)	1,2%	2,6%	10,2%	0,0%
EULEX	0,2%	0,4%	2,5%	0,0%
Od usta do usta	4,1%	8,0%	54,7%	5,3%
Drugo	0,2%	0,4%	0,0%	0,0%
Bez odgovora/odbija da odgovori	0,1%	0,2%	0,0%	0,0%
Ukupno	100,0%			

Tabela 2.2

STAROST (2020)	18-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65+
Nacionalne novine	26,6%	7,5%	6,7%	4,9%	4,4%	2,7%
Onlajn media portali	54,4%	53,4%	39,5%	20,1%	16,3%	5,4%
Društvene mreže (Facebook, Twitter, etc.)	58,0%	58,5%	35,1%	31,1%	22,3%	10,7%
TV stanice	69,0%	80,7%	80,7%	87,8%	85,5%	89,3%
Radio stanice	17,1%	6,2%	7,2%	7,1%	2,4%	2,7%
Organizacije Civilnog Društva (OCD) / Nevladine Organizacije (NVO)	6,2%	4,7%	1,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Izveštaji nezavisnih istraživačkih novinara	2,7%	5,5%	5,6%	1,2%	5,4%	5,4%
Direktno od tima za informisanje Specijalizovanih veća Kosova	2,1%	4,7%	2,1%	3,5%	3,6%	0,0%
Web stranica Specijalizovanih veća i/ili izjave zvaničnika Specijalizovanih veća	4,4%	3,7%	4,1%	1,2%	0,0%	2,7%
Izjave političara kosovskih Albanaca	9,2%	17,2%	15,1%	9,4%	9,7%	8,0%
Izjave srpskih političara	0,2%	1,2%	1,6%	1,4%	3,5%	0,0%
Izjave međunarodnih predstavnika (npr. EU i ambasade)	0,9%	3,3%	1,3%	4,7%	4,0%	2,7%
EULEX	0,0%	1,7%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Od usta do usta	4,1%	11,0%	8,2%	9,4%	8,5%	13,4%
Drugo	0,9%	0,0%	0,0%	1,2%	0,0%	0,0%
Bez odgovora/odbija da odgovori	0,0%	0,7%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%

Po vašem mišljenju, sa kojim vrstama zločina počinjenih tokom i nakon završetka konflikta, 1998-99, se treba baviti?

Tabela 3

STAROST (2020)	18-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65+	UKUPNO
Važno je baviti se zločinima čije su žrtve albanski civili	42,9%	37,3%	34,2%	36,9%	43,4%	46,9%	39,2%
Važno je baviti se zločinima čije su žrtve srpski civili	6,9%	5,4%	8,1%	9,5%	9,7%	8,8%	7,7%
Važno je baviti se zločinima čije su žrtve civili svih nacionalnosti	39,2%	46,5%	45,5%	45,8%	38,1%	31,0%	42,3%
Ne znam/Bez odgovora	11,1%	10,8%	12,2%	7,7%	8,8%	13,3%	10,7%
Ukupno	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Specijalni sud za Kosovo goniće samo teška krivična dela počinjena na Kosovu u periodu 1998-2000, opisana u istrazi iz 2011. godine („Martijev izveštaj“ Savetu Evrope), koji uglavnom pokriva samo navodne zločine u vezi sa Oslobodilačkom vojskom Kosova. Kako vi doživljavate ovaj sporazum?

Tabela 4

ROD (2020)	MUŠKO	ŽENSKO	UKUPNO
Pravedan	15,8%	21,4%	18,5%
Nepravedan	84,2%	78,6%	81,5%
Ukupno	100,0%	100,0%	100,0%

Da li je Kosovski Specijalni Sud (optužnice, suđenja i moguće osuđujuće presude) dobra ili loša stvar za Kosovo?

Table 5

STAROST (2020)	18-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65+	UKUPNO
Dobra stvar	19,9%	23,7%	29,0%	29,4%	27,5%	31,7%	26,3%
Loša stvar	60,2%	53,5%	49,8%	55,0%	57,8%	51,5%	54,4%
Ne znam	19,9%	22,8%	21,3%	15,6%	14,7%	16,8%	19,3%
Ukupno	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Koliko ste zainteresovani za proces rada kosovskog Specijalnog Suda?

Tabela 6

ROD (2020)	MUŠKO	ŽENSKO	UKUPNO
Veoma zainteresovan/a	8,4%	3,8%	6,2%
Zainteresovan/a	48,5%	42,0%	45,4%
Nisam zainteresovan/a	22,4%	27,1%	24,7%
Uopšte nisam zainteresovan/a	20,7%	27,1%	23,8%
Ukupno	100,0%	100,0%	100,0%

Šta smatrate najpouzdanijim izvorom u pogledu procesa/suđenja koji će se odvijati u Specijalnom sudu?

Tabela 7.1

	2020	2017
Web stranica Specijalnog suda	6,3%	9,9%
Izjave zvaničnika Specijalnog suda	8,4%	13,1%
Sudski postupci i svedočenja žrtava	5,0%	12,8%
Mediji	51,5%	25,9%
Nevladine organizacije	5,0%	4,7%
Izveštaji nezavisnih istraživačkih novinara	5,8%	14,7%
Izjave političara kosovskih Albanaca	7,3%	4,6%
Izjave srpskih političara	2,3%	1,3%
Izjave međunarodnih predstavnika (npr. EU i ambasade)	3,4%	9,8%
EULEX	0,9%	1,1%
Drugo	0,9%	,0%
Bez odgovora/Odbija da odgovori	3,1%	2,2%
Ukupno	100,0%	100,0%

Tabela 7.2

ETNIČKA GRUPA (2020)	K-ALBANCI	K-SRBI	K-DRUGI
Web stranica Specijalnog suda	9,4%	16,5%	4,1%
Izjave zvaničnika Specijalnog suda	13,2%	7,4%	10,4%
Sudski postupci i svedočenja žrtava	7,7%	8,3%	5,8%
Mediji	79,6%	51,0%	75,4%
Nevladine organizacije	7,6%	3,4%	10,7%
Izveštaji nezavisnih istraživačkih novinara	9,4%	4,7%	2,0%
Izjave političara kosovskih Albanaca	11,4%	0,0%	13,5%
Izjave srpskih političara	2,2%	31,2%	3,2%
Izjave međunarodnih predstavnika (npr. EU i ambasade)	4,9%	9,9%	7,6%
EULEX	1,2%	3,9%	1,9%
Drugo	1,4%	0,0%	1,0%
Bez odgovora/Odbija da odgovori	3,9%	22,9%	6,3%

Sint Jacobsstraat 12
3511 BS Utrecht
The Netherlands

www.paxforpeace.nl
info@paxforpeace.nl
+31 (0)30 233 33 46

P.O. Box 19318
3501 DH Utrecht
The Netherlands